
WIDENER
HN USZ6 A

119

Islandsk Renæssance

I Hundredaaret for Jónas Hallgrímssons Fødsel

Et Stykke Litteraturhistorie

Af

OLAF HANSEN

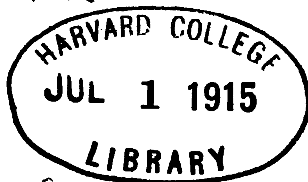


KØBENHAVN

V. PIOS BOGHANDEL

— T. BRANNER —

1907



Sally B. Salomons Bogtrykkeri. København.

FORORD.

Da jeg for et Par Aar siden begyndte paa denne Bog, var det ikke Meningen, den skulde have haft en saa omfangsrig Titel; det var dengang min Agt at skrive en lille Biografi af Jónas og ledsage den med et Udvalg af hans Arbejder i Oversættelse; men min Lyst fik mig til at gaa videre, end jeg fra først af havde tænkt, og jeg ændrede Planen.

Alligevel bærer denne Bog sin Titel med Urette; ikke alt, hvad der vedrører dens Emne, er medtaget — men den vil maaske kunne gøre Fyldest som en første Del.

Bygget har jeg først og fremmest over Jónas Hallgrimssons (trykte) Skrifter, islandske og danske, samt Hannes Hafsteins Indledning til »Ljóðmæli og önnur rit«. Af historiske Værker skal jeg nævne Magnús Stephensens »Island i det 18. Aarhundrede« og Jón Jónssons Skúli-Biografi. Adskilligt hviler paa spredte Tidsskriftsartikler, enkelte Ting paa mundtlige Meddelelser.

For en Ordens Skyld bemærker jeg, at jeg kender

tidligere Oversættelser til nogle af de i Bogen meddelte Digte. Et Udtryk hist og her kan jeg have laant.

Tilsidst maa det være mig tilladt at bringe Carlsbergfondet min bedste Tak for den mig til Udarbejdelsen tilstaaede Understøttelse.

Aarhus, d. $^{1}/_{10}$ 07.

Forf.

I.

Da Island i det trettende Aarhundrede mistede sin Selvstændighed, begyndte Luften deroppe at blive stillestaaende og tung. Tider kom og gik igen uden at have bragt noget Fremskridtets Pust med sig. Endnu i det attende Aarhundrede levede man i en helt middelalderlig Atmosfære. Men henimod det nittende begyndte Øens Folk at aande friere. De foregaaende Sekler, ogsaa det attende, havde været drøje. Livet var blevet saa vanskeligt. Paa alle Punkter var man langt tilbage.

Besværlighederne begyndte for en Islænder saa at sige allerede, naar han skulde sættes ind i Verden. Først 1761 fik Island en Jordemoder, een. Inden Aarhundredets Udgang var man ganske vist kommet saa vidt, at der var en i omtrent hvert Syssel, med et rundt Tal en for hver 90 Kvadratmil, men de fleste var daarligt oplærte, og mange Gange havde de vanskeligt ved at komme frem for at bringe deres Smule Hjælp, navnlig om Vinteren, naar Vejene, tit hele Uger igennem, var ufarbare, selv for Mandspersoner. For deres Gerning oppebar de en aarlig Løn af 5 Rigsdaler, en Sum, der vel heller ikke skulde faa dem til at forivre sig.

Betydelig lettere var det derimod at slippe af med Livet. Det eneste, som her kunde holde igen, var ens egen

Konstitution. Man havde nemlig ikke Læger nok, der var kun fire paa hele Øen, een i hver af de fire Fjerdinger. At det derfor var vanskeligt at faa fat paa dem, siger sig selv. Og just Vidundere var de ikke. De fik deres Uddannelse af Fysikus (1761 havde Frederik V oprettet et fast Landfysikat), og Midler til videre Studering skulde de i al Fald ikke faa af deres Løn, der var 66 Rigsdaler aarlig.

Og var der langt til Lægen, var der endnu længere til Apoteket. Der var nemlig kun eet paa hele Island, og det bestyredes, indtil 1772, af Fysikus. Ganske vist erholdt hver Læge 30 Rigsdaler ekstra til Medikamenter, men det forslog ikke stort, og en Tur til Apoteket kunde, fra en af Landets Udkanter, let blive en lille Rejse paa 100 Mil. Selvfølgelig foretog man den sjælden, fordi den var kostbar og i Almindelighed vilde blive unyttig. Selv om den gik aldrig saa ekspres, kunde den dog ikke endes hurtigt — den kunde tage Maaneder — og de fleste syge paa Island martredes og døde da ogsaa uden synderlig Hjælp.

Værst var man naturligvis stillet overfor smitsomme Sygdomme. Her kunde man ikke dæmme op. Folk havde ingen Begreb om, at de skulde tage sig i Agt. Forholdene var omtrent som herhjemme paa Peder Palladii Tider. Vankundigheden havde for længe faaet Lov til at mørkne Sindene, Oplysningen havde ingen Arnesteder, hvor den kunde skinne. Den store Koppeepedemi 1707 bortrev da ogsaa 18000 Mennesker, 1785—87 døde af samme Sygdom 1500, et meget føleligt Tab for Landet, da et Uaar kort i Forvejen havde krævet store og blodige Ofre og disse 1500 for største Delen var unge og kraftige Mænd.

Hvor uforstaaende man stod overfor Smittefare kan ses deraf, at det endogsaa ved Reskript (1776) maatte

forbydes at ægtevie Folk, der viste Symptomer paa Spedalskhed, »under samme Straf for Præsterne for Overtrædelse heraf som Forordningen af 3/6 1746 paalægger dem, der ægtevier ukyndige i Religionen«, og af at man paa Hospitalerne — der forøvrigt var knebent tiltænkte og daarligt bestyrede — tit indlagde Personer, det ikke havde været nødvendigt at indlægge, medens man lod virkelig spedalske gaa — »Foranstaltninger«, hvorved Sygdommen bredte sig endnu mere.

Men selve det at leve, at faa noget ud af sit Arbejde, var det vanskeligste. For den største Ulykke regnede Islænderne den Maade, hvorpaa Handelsforholdene var ordnede; de maatte kun sælge deres Varer til bestemte Folk paa bestemte Steder. Dette Forhold gav det Selskab, der havde Monopol paa Handelen, en umaadelig Magt over Landets Befolkning, og det benyttede denne Magt til sin egen Fordel. Naar Skibet kom til Pladsen, mødte Bønderne frem med deres Produkter; men Købmanden skelnede ofte ikke mellem, hvad der var godt, og hvad der var daarligt, men betalte ens Priser (de smaa). Og naar Skibet saa var fuldt, havde man ikke Brug for flere Varer. Den Bondemand, der ikke var bleven af med sine, havde at lade dem slæbe hjem paa Gaarden igen. Sælge dem andetsteds maatte han ikke. Holmfastur Guðmundsson tilbød 1699 sin Købmand 20 Stk. Torsk, 10 Kuller og 3 Langer, men denne vilde ikke have dem. Da Islænderen saa solgte dem til en anden, blev han kagstrøgen. For en lignende »Forbrydelse« mistede Tómas Konráðsson sit Bosted og kom i Slaveriet.

Lige saa ilde faren var Befolkningen, naar den skulde købe. Sysselmanden Páll Torfason trængte engang til nogle nye Liner til sine Baade, der skulde i Søen paa

Fiskeri; da det danske Handelsskib ikke var kommet, købte han sine Liner, samt nogle Strømper og Vanter, hos engelske Fiskere. Dette kom foreløbig til at koste ham hans Embede og hans Boeslod, men Kongen formildede Straffen til Tab af yderste Formue — Pengene skulde anvendes til at genopbygge Kirken paa Bessastaðir for. — — Tre Fiskere fra Ísafjörður havde købt to Alen Kirsey hos udenvelts Folk. Bremerholm — ingen Vrøvl.

Kunde man saa endda paa ordentlige Vilkaar have faaet i de danske Boder, hvad man havde Brug for! Men disse var tit daarligt forsynede. Folk blev mange Gange nødt til at tage Kramvarer, Tobak og Brændevin og lignende overflødige Ting i Bytte for de Sager, de bragte. Men Tømmer var næsten ikke til at opdrive, Salt heller ikke. Gik et Par Aarer i Stykker, maatte man finde sig i at lade en Baad blive hjemme, og man maatte sælge sin Fisk fersk — derved fik Købmanden Fortjenesten ved Saltningen.

Og saa var endda de Herligheder, der kunde faas, næsten ikke til at faa. Der klagedes meget over den daglige Ekspedition i Butikkerne, der var ikke Folk nok til at besørge den, og derved spildte Bønderne megen Tid. Et Sted maatte man, efter Ture over Fjeld og Floder, ofte vente 3—4 Dage i den bedste Høsttid, og man maatte endda være glad, naar man slap med det. — Ari Guðmundsson stod sjælden op før Middag, og først da blev der lukket op. Men saa stod Folk ogsaa i tætte Skarer udenfor og sloges om at komme først ind.

Inde gjaldt det om at tage sig i Agt: Generende reelle var d'Hrr. Krambodsvende ikke, og Magtmidler havde de. Det hændte f. Eks., at Handelen førte fordærvede Varer — og dem gjaldt det saa om at prakke

Befolkningen paa. Noget Mel, som i København var erklæret for ubrugeligt, blev alligevel indskibet og ført til Island. Da det var naaet op, kom en Bonde ind til sin Købmand for at sælge sin Fisk. Købmanden vilde have, at han skulde tage fordærvet Mel i Bytte til fuld Pris. Da Bonden ikke vilde det, fik han Lov til at staa hele Dagen. Alle andre blev ekspederede, men han ikke. Da han saa begyndte at klage herover og over sine stakkels Heste, der ikke havde faaet Foder i Livet hele Dagen, fik han det Svar, at han maatte være taalmodig. — En anden Bonde skulde andetsteds købe et Skaft til sin Le. Da han saa fik et af daarligt Træ, forlangte han et bedre. Han blev skældt frygteligt ud — der var nok at bestille, der var ingen, som havde Tid til at høre paa hans Vrøvl. Først da han henvendte sig til Sysselmanden, fik han sin Ret.

Det hændte ogsaa, at Handelen slet ingen Skibe sendte op, og det var navnlig, naar der var mest Trang til Proviant. I Aarene 1752—58 mislykkedes Fiskeriet næsten totalt hvert Aar, og paa Landjorden ødelagde heftige vulkanske Udbrud megen Afgrøde. Men »det grumme Hørkræmmerkompagni«, som dengang havde Monopolet, og som Islænderne ogsaa beholdt i velvillig Erindring, lod Indbyggerne om det. De skulde selvfølgelig sende Skibe op, men de lod være — den Sejlads kunde nu ikke betale sig. Følgen blev en almindelig Hungersnød. 8000 Mennesker døde.

Men der var jo da Lov og Ret i Landet! Det var der ganske vist, og de var ogsaa undertiden til at finde, men i Almindelighed var der for langt til dem.

Vilde man klage over noget, stævnede man sin Sag til det Tingsted, den hørte ind under. Hvert af de 20

Sysler (21 med Vestmannaøerne) var delt i saadanne Distrikter, og vedkommende Sysselmand dømte. Men herfra kunde Klagen gaa videre. Man red nemlig endnu hvert Aar, som man fra Arilds Tid havde gjort, gennem Almannagjá ind paa de gamle Tingsletter. Tinget begyndte den 8. Juli. Her var den næste Instans, Lovretten. I Spidsen for den stod de to Lovmænd, der var paa Øen, Syd- og Østfjerdingens og Nord- og Vestfjerdingens. Hver Lovmand dømte for sig i de Sager, der forefaldt i hans Lovdømme, med otte Lovrettemænd til Bisiddere. Fra Lovretten kunde Sagen gaa videre til Overretten, der holdtes samme Tid og Sted. I Overretten præsiderede Amtmanden; Sæde i den havde den Lovmand, hvis Sag ikke var for, samt endvidere 11 Sysselmænd (eller i Nødsfald Lovrettemænd). Fra Overretten kunde der appelleres til Højesteret i København.

Der var saaledes Instanser nok, og der var ikke saa faa Øvrighedspersoner; men Embedsvæsenet led af adskillige Skavanker.

Der var vel en Del rettænkende og dygtige Sysselmænd, men det var vanskeligt for dem at gøre sig gældende. For det første var de afhængige af deres Overmænd; det var nemlig en Tid lang Skik at sælge Embederne. For det andet var de afhængige af Købmændene; deres Indtægter var nemlig ikke store, og de maatte derfor tiltrygle sig Kaution og Laan hos de handlende. Saaledes sad de: foragtede af Amtmændene og i Lommen paa Handelen. »Mener du, at du er Kongen selv eller Købmanden?« sagde man dengang, naar en Almuesmand viste sig obsternasig. — En Sysselmand tillod sig ikke ret meget. Og at være født upartisk var et højst generende Fødselsmærke for ham.

Men det var dog disse ringeagtede Øvrighedspersoner, der vidste bedst Besked om Folkets Tarv; de var nemlig indfødte; derimod var indtil 1752 Amtmændene danske og ukendte med Landet.

Ikke desto mindre behandlede de deres undergivne med Overlegenhed og optraadte som bedrevidende. Kom en Sysselmand med et godt Forslag, fik han ikke Gehør; gjorde han Ophævelser over et daarligt fra en højerestaaende, blev han vist tilbage. Overfor Regeringen kunde han ikke gøre sig gældende — de Indberetninger, der kom om ham, var alt andet end smigrende. Intet Under derfor, at disse Folk efterhaanden blev trætte og ligegyldige.

Men gjaldt en Sysselmand ikke meget, gjaldt de styrende saa meget mere; de følte sig som Herrer deroppe, ukontrollerede. For dem var ingen sikker. Saaledes fratog to Amtmandsfuldmægtige i Aaret 1711, næsten uden Grund, Sysselmanden i Rangaavallesyslet, Hannesen, hans Embede og gav straks Halvdelen deraf til en anden. 1712 kom der Ordre fra Kongen, at den dømte skulde indsættes igen. Det blev han imidlertid ikke. Saa kom der en ny 1714. Man indsatte ham nu, men meget nødigt, idet man samtidigt henstillede til Hans Majestæt, om han ikke kunde bestemme sig om igen. Derved blev Sagen atter trukket ud, men da Fuldmægtigene saa, at den næppe vilde ende, som de ønskede det, erklærede de 1717 i Lovtingsretten, »at de i Herrens Navn og med Lovens Tilladelse vovede at ophæve deres egen Dom af 1714.«

Naar disse Mænd i en saadan Sag turde optræde saa vilkaarligt, lyder det straks mindre forbløffende, naar man om en anden Fuldmægtig hører, at han engang uden videre gav sig til at tærske løs paa den berømte Biskop Magister Jón Vidalín. Biskoppen, der var paa Visitats-

rejse, maatte midt om Natten flygte bort fra den Gaard, han havde faaet Natteleje i. Og naar en Amtmand kunde bruge saadanne Mænd til Fuldmægtige, kan man forstaa, hvad han mente, han selv kunde tillade sig, naar han vilde.

Og der var dem, der vilde. Saaledes misbrugte Amtmand Müller i højeste Grad den Friskyds, han som Embedsmand havde Ret til. Han tog Folks Heste flere Dagsrejser med, nogle sendte han først sent tilbage, andre aldrig. I Aaret 1701 krævede han af Bønderne i alt 96 Heste frit.

Og han misbrugte ogsaa Mennesker.

Præsten i Hitarnæs i det vestlige Island havde tilskrevet Dronning Charlotte Amalie et Brev paa Tysk, hvori han bad hende tage sig af hans Ansøgning om Hitardal, et Kald, der bortgaves af Kongen selv. Dette Brev naaede aldrig sit Bestemmelsessted; man fandt det i Aaret 1691; det var, indesluttet i en tjæret Trækasse, drevet op af Søen og blev nu bragt til Altinget. Her aabnede Amtmanden det, og rasende over, at nogen havde haft den Dristighed uden hans Minde at skrive et saadant Brev, anlagde han Sag mod Præsten og overdrog hans Sysselmand at besørge Stævningen. Denne parerede Ordre, men den Kopi af Skrivelsen, han sendte Pastoren, var ikke undertegnet med Amtmandens fulde Navn, Kristian Müller, men med Forkortelsen Kṙian Müller. Derved fandt den Guds Mand, desværre for ham, paa at være vittig; han vidste ikke af, sagde han, at han havde noget udestaaende med nogen »Kria« — Ordet Kria betyder en Terne, Fuglen — og afviste derfor Stævningen. Men dette blev en dyr Fornøjelse baade for ham selv og for mange andre, for nu fnøs Amtmanden og overdrog Sagen til en anden

Sysselmand. Denne lod det ikke mangle paa Fermhed. Man farer saa stærkt frem, at der nær var kommet et almindeligt Oprør i Gang. Hele Præsteskabet inddrages efterhaanden i Sagen og maa betale Bøder. Den vittige Præst mister sit Embede, den uheldige Sysselmand gaar det paa samme Maade, og begge bliver desuden blokkede for betydelige Summer. Amtmanden slap lettere; han fik en Irettesættelse fra København og Paalæg om for Fremtiden at handle mere retfærdigt og en Embedsmand mere værdigt.

Kunde Müller saaledes se mærkværdig skarpt, naar der var noget, som generede hans egen høje Person, var han desværre ganske blind i vigtigere Tilfælde. De Indberetninger, han sender til Regeringen om Island, synes skrevne af en Mand med et ganske udslukt Blik. Blandt de vigtigste Aarsager til Landets Elendighed nævner han først Guds Vrede og Straf — hvilket man, som Magnus Stephensen bemærker, faar lade Theologi afgøre. Dernæst forsvarer han Monopolhandelen — det meget Landprang og Hjemmekøb er ganske ødelæggende, og med Hensyn til Hvalfangst under Grønland mener han, at den lettere lod sig drive fra Frankrig og England end Island, hvor Vaarisen vilde være en Hindring. Han vidste ikke, skønt han havde levet saa mange Aar deroppe, at Fjordene paa Vestsiden ikke fryser til.

Til de islandske Amtmænds Hæder maa det siges, at han var den værste.

Over Amtmanden stod der igen en Stiftsamtmand; men der var ikke mange, der kunde rose sig af, at de havde set ham, ti af de 6 første i det attende Aarhundrede, var der kun een. som havde sat sin Fod paa Island, nemlig Admiral Peter Raben. Han kom i Aaret 1720 til

Havnefjord med en Orlogsmand og laa der i 6 Uger. Men i Land var han kun den ene Gang, han lod sig sætte over til de varme Kilder paa Laugarnæs nær ved Reykjavik. Paa denne Tur blev han nemlig gennemblødt af Regn, og dette medtog ham, podagristisk som han var, saa stærkt, at han Resten af de 6 Uger ikke kunde staa paa sine egne Ben.

Efter hans Død gik Stiftsamtmandsembedet, som fra Reformationsaarene næsten altid havde været beklædt af en Admiral, over paa mindre heltemæssige Hænder.

Dækket som den var af Monopolet og styrket af Administrationsforholdene var Handelen næsten almægtig. Men alligevel lykkedes det at bryde dens Aag, og Æren herfor tilkommer først og fremmest Skúli Magnússon, Skule Foged.

Hans Liv var een lang Kamp. Først maatte han stride for sig selv, men saasnart han havde sejret her, rustede han paany og gik i Leding for Landets Skyld.

Han blev født 1711. Fra den Tid, han var Butiksdreng i Húsavík, stammer — fortæller i al Fald Sagnet — hans Had til Handelen. »Vej rigtigt, Knægt!« plejede Købmanden nemlig at sige til ham, naar han vilde have, han skulde snyde og Skúli netop stod og gjorde sit yderste for at være retfærdig — han kunde ikke lide sin Læremesters Metode. I sin Studentertid faar han en Velynder i Gram, der giver »den hæderlige og vellærde Skule Magnusson Islænder« et godt Vidnesbyrd. 1734 lykkes det ham at faa et lille Syssel og Løfte om et større, naar der blev et ledigt. Men da dette skete, havde Amtmanden en anden Favorit. Skúli lod sig dog ikke afskrække heraf, men rejste til København og fik sat igennem, hvad han vilde. Embedet blev hans.

Men han naaede højere endnu. 1749 blev han til almindelig Bestyrtelse blandt sine Landsmænd Landfoged ɔ: han skulde inddrive de kongelige Indtægter. Bestyrtelsen kom af to Ting: For det første havde man aldrig tænkt sig, at en Islænder kunde komme saa højt paa Straa. For det andet kunde man ikke faa i sit Hoved, at en Islænder kunde blive en saa bandsat Djævel til Embedsmand. Han og hans Navn var Befolkningen »en lige saa stor Rædsel som Dragen i Babylon.«

Der havde altid været noget flot ved Skúli, og da han nu fik denne høje Stilling, flyttede han ud til Viðey, hvor han for 4000 Daler byggede sig et Hus, hvis Mage man hidtil ikke havde set paa Island. I sin Bolig havde han et Bibliotek paa 1300 Bind, hvad der dengang og deroppe var meget. En Del af de Skrifter, han ejede, var religiøse, og i dem læste han gerne. Men trods sin Gudelighed glemte han aldrig, hvad en god Kæft og en Knytnæve er værd. Han var ikke lærd, men han kunde af sin Videnskab, hvad han skulde. Han havde færdedes saa meget paa Tinge og havde haft med saa mange Retssager at gøre, at han vidste, om end ikke hvor det stod, saa dog hvad der stod i Lovbogen.

Men han sad aldrig længe ad Gangen ude paa Viðey. Den ret høje, ranke Mand med de mange Kopar i den skinnende hvide Hud og med den skingre Stemme var alle Vegne, men næsten hyppigst i Danmark. Paa en Tid, da de fleste af hans Landsmænd aldrig kom udenfor deres Ø, var lange og besværlige Københavnsrejser almindeligt for ham. Men det var ikke Uro i Blodet, der drev ham, hans Farter havde to store Maal: at ophjælpe den islandske Industri og at undergrave Monopolhandelen. For det

viste sig snart, at den sidste maatte falde, hvis den første skulde blive til noget.

Skúli Magnússon havde nemlig faaet dannet et islandsk Interessentskab, som havde anlagt en Uldfabrik i Reykjavík, samt Farvemølle og Stampemølle. Og det havde købt to store Fiskefartøjer og anlagt et Skibsbyggeri for at faa sat mere Fart i Fiskeriet.

Islandsk Uld var nemlig en fortræffelig Handelsvare, men Befolkningen var mere og mere kommet ind paa at sælge den uforarbejdet til Handelen. Saa købte man til Gengæld udenlandsk Tøj til Klæder.

Fisken gik ogsaa strygende — og nu var Tidens Tanke den, at jo mindre et Land behøvede at indføre af fremmede Frembringelser og jo mere det selv kunde udføre af sine egne, des rigere vilde det blive.

I Overensstemmelse hermed var det, at Skúli havde truffet sine Foranstaltninger, men de vilde ingen Nytte have være til, dersom Interessentskabet ikke var blevet friere stillet, end man ellers var paa Island. Men Skúli havde da ogsaa faaet sat igennem, at Fabrikkens Varer ikke skulde sælges efter den gældende Skala. Ganske vist skulde man først tilbyde Hørkræmmerkompagniet dem. Men vilde det ikke købe, havde Fabrikken Lov til at sælge, hvor den vilde. Den havde ogsaa faaet Lov til at indføre, hvad den skulde bruge.

Men Handelen vil ikke respektere disse Bestemmelser, og da Skúli faar Medhold af Regeringen, kommer det til Strid. Denne ender med, at Interessentskabet faar Lov til at udføre sine Varer paa de før omtalte store Fiskefartøjer samt til at købe Uld og Skind af Landets Indbyggere. Men saa trak Købmændene Kniven. De nægtede at købe Kødet af de Faar, hvis Uld og Skind blev solgt

til Fabrikken. Dette var selvfølgelig ingen Spøg for Befolkningen. Endvidere klagede Handelen til Regeringen over, at der indførtes ulovlige Varer til Island paa Interessentskabets Skibe — ɔ: Varer, der ikke var bestemt til Fabrikken. Men Skúli kunde ogsaa fortælle smaa Behageligheder om Hørkræmmerne, og tilsidst fik han gjort dem det saa hedt, at de opgav at handle paa Island.

Foreløbig blev Sejren altsaa Skúlis, og i de følgende Aar overtog Kongen Handelen; men da det i den Tid gik bedre for Island end for den kongelige Kasse, vilde man overdrage den islandske Handel til »Det almindelige Handelsselskab«. Men dette forlangte Rettighed over Fabrikken. Skúli strittede imod, men forgæves. Selskabet satte sin Vilje igennem og overtog Handelen 1763. Dog havde Skúli opnaaet adskillige Indrømmelser: Selskabet havde maattet forpligte sig til, først og fremmest at ansætte Islændere ved Fabrikken og i sine Udsalg, og dernæst havde det maattet love at afstaa Fabrikken i samme Stand, hvori det havde modtaget den, naar de tyve Aar var gaaet, det havde forpagtet Handelen i.

Men i samme Stand kom den aldrig mere. Ildsvaade ødelagde en Del af den og hindrede Driften for en Tid; derefter fordærvede en Fnatsyge Ulden, saa den ikke kunde bruges — og hele Tiden var Handelsselskabet interesseret i at faa Fabrikken ødelagt; det betalte sig nemlig bedre for det at sælge Skind og Uld uforarbejdet i København end at afsætte de færdige Varer. Og ved Hjælp af dansk Kapital og islandsk Raadvildhed lykkedes det tilsidst for det at faa omtrent hele Fabrikken i sine Hænder. Kun Skúli Magnússon og enkelte af hans Landsmænd holdt fast paa deres Aktier.

Nu gik det rask nedad. Selskabet sendte en Mand

op til Island for at føre Tilsyn med Arbejdet, Ari Guðmundsson. Bedre Valg kunde det ikke have gjort; han var et opfindsomt Snille. Under hans Hænder bliver Fabrikken kun een stor Bedrøvelighed; han afskediger saa mange Arbejdere, at alt kommer ud af Gænge, og han sætter Lønnen ned for dem, der bliver tilbage. Og han gør, hvad der lyder som Løgn: han furer en Mand, fordi han bestiller for meget.

Skúli kunde ikke gøre andet end se til — han var nemlig straks bleven sat ud af Bestyrelsen.

Men 1770 kunde han igen begynde at tale med. I det Aar kom der nemlig en Landkommission op til Island, og den indberetter bl. a., at den finder Handelens Fremfærd mod Fabrikken uforsvarlig. Nu bliver der anlagt Sag, men der bliver ikke slaaet stærkt nok til, da der er mange Islændere, som trykker sig ved at gaa imod de mægtige. Der bliver ingen Erstatning givet for det ødelagte, men der kommer dog det ud af det hele Røre, at Monopolet ophæves, og at alle den danske Konges Undersaatter faar Lov til at handle paa Island — en Beslutning, der modtoges med almindelig Tilfredshed hele Øen over.

Naar Skúli stod saa temmelig ene i denne Kamp, var Skylden for en Del hans egen. Fabrikken var vel nok Hjærtebarn, men der var ogsaa mange andre Ting, han havde kastet sin Kærlighed paa, og de blev ikke Stedbørn for dens Skyld. Overalt, hvor han øjnede Værdier, eksperimenterede han, med Agerdyrkning, Svovluddragning o. m. a. Og forsaavidt som han mente, at det gjaldt om at faa alle naturlige Hjælpekilder til at risle og ikke blot om at forhindre fremmede Varer i at strømme ind, var han forud for sin Tid. Men selve det, at han gav sig til at bore paa saa mange Steder, gjorde, at der, saaledes som Forholdene var, ikke kunde anvendes tilstrækkelig

Kraft paa det enkelte. Og derfor mislykkedes saa meget for ham, og derfor tabte saa mange Tilliden til ham.

Men den største Skyld bar Forholdene og Folket — de første forhindrede det sidste i at se, hvad det var, han stilede imod, og det sidste lod sig forhindre.

II.

Aarsagerne til Islændernes Fornedrelse er dog ikke at søge i Handels- og Administrationsvilkaarene alene. De havde ogsaa haft ugunstige Naturforhold at kæmpe imod. I det 18. Aarhundrede faldt der ialt 43 Uaar ɔ: Aar, hvori enten Fiskefangst eller Avling — eller begge Dele — mislykkedes. Særlig slemt var 1784.

Luften blev skarp som bidende Staal, Jorden glat som Kobber; Heste og Faar kunde daarligt staa; der kom intet Græs og Havet var karrigt. Saa begyndte i Juni Maaned Skaptaa-Jøklen at røre paa sig. Bygder og store Floder fyldtes af glødende Lava. Fuglene flygtede. I lange Tider saa Menneskene kun Solen gennem tætte Røgskyer, naar de da fik den at se.

Men paa Jorden blev der Lys: Fem Kirker brænder, det blusser i otte Gaarde.

Og overalt er der Stank, gennemtrængende og ulidelig. Alle Skabninger flakker husvilde om. Et Sted staar der en Hest, som æder af en Mødding, en anden tygger paa noget Tov, den har fundet, en tredie slider med Tænderne Splinter af Tømmer. Alle sygner de og styrter. Andre giver sig til at gnave i deres smittende Kroppe. Kvæget falder om af Sult, Faar sluger deres egen Uld.

Mange Mennesker kan ingen Føde faa, nogle er glade ved at finde et Aadsel, andre slagter ned blandt de endnu levende, usunde Dyr. En Stund opholder de heldige Livet paa en af disse Maader, men dræbende Sot bliver Følgen.

Da det atter dages, er et helt Sogn sunket, 29 Gaarde staar faldefærdige, og en Del af dem kan ikke mere bebos.

Men saa begyndte omkring Midten af August Jorden at skælve. Folk faldt over Ende, hvor de gik og stod; nogle kom aldrig paa Benene igen, andre kravlede op som Krøblinge. Bygninger giver sig til at vakle. I Rangaavallasyslet vælter 1 Kirke, 29 Gaarde og 100 andre Huse; i Arnæs Syssel styrter 4 Kirker, og 7 staar med revnende Mure. 69 Gaarde synker helt sammen, 64 staar ødelagte, 330 Hytter ramler totalt. Nogle Folk gaar hen og roder i Ruinerne efter deres Fødevarer, deres Redskaber og Bohave og finder alt ødelagt og ubrugeligt. Andre flygter, men rundt om dem er der ikke mere noget sikkert Sted. Klipper flænges, Fjælde skrider, saa det ryger med Stensmuld ned ad Siderne, Jorden slaar Revner paa indtil 5 Alens Dybde. Kogende Kilder, Damme og Sumpe forsvinder, nye Moser og Indsøer vælder op. Ingen ved, hvor han er.

Jordskælvet varede til Udgangen af November. Under disse Ulykker og som Følge af dem omkom ialt 9336 Mennesker, 28000 Heste, 11461 Stk. Hornkvæg og 190488 Faar. —

Og dette ramte en Befolkning, der ikke mere var i Besiddelse af Energi. Aarhundreders Forkvakling havde sløvet den. Endogsaa i de gode Aar 1775—1777 laa der i Mule- og Isafjords Sysler 656 øde Gaarde og lige saa mange paa Nordlandet. Der var ganske vist hist og her

en Del gode Landbrug, men Jordens Røgt blev de fleste Steder forsømt. Man havde forlængst opgivet at køre Gødning paa Markerne, man opsamlede den, tørrede den og brugte den til Brændsel. Man hegnede ikke mere, saaledes som man havde gjort i Oldtiden, for at læ og frede; kun paa Nordlandet stod der endnu nogle Gærder, som dog nærmest var faldefærdige. Man drev ikke mere sit Kvæg til Sæters, skønt der var Græsgange nok paa Fjældene, Græsgange med det herligste mælkegivende Græs. Rundt omkring saa man skallede, af Sol og Vind hærgede Marker, sumpede og søndertraadte, overgroede med Ukrudt. Selv Tunene gav ikke mere det Hø, de kunde. Og nu blev, som Følge af Jordskælvet, ydermere 315 dyrkede Gaarde forladte. Alt saa saa fortvivlet ud, at der kom Forslag op om at flytte alle Islænderne ned paa den jydske Hede.

Befolkningen havde faaet dyb Mistillid til Jorden. Særlig meget kunde man, paa Grund af Handelsforholdene, aldrig faa ud af en Gaard. Kom der saa Uaar, blev det rent galt, og gjorde man Forsøg paa at indføre Forbedringer, mislykkedes de. Man havde saaledes ikke været heldig med de fintuldede spanske Væddere, som man havde indført for at forbedre Faareracen. Islandsk Uld var nemlig sunket betydeligt i Værdi — 1761 kostede den kun 3—4 Skilling Pundet, mens Uld andre Steder var oppe paa 48 Skilling — men Vædderne var blevet daarligt røgtede paa Vejen og havde faaet Fnat. Da de nu blandedes med de forskellige Besætninger, bredte Sygdommen sig vidt. Først for sent tænkte man paa at slaa ned, men da maatte man ogsaa gøre det saa grundigt, at der skulde 20 Aar til helt at raade Bod paa Skaden.

Af alle disse Grunde søgte Folk i Massevis ned til

Kysterne. De forstod ikke, at det gjaldt om at stritte imod, at Landet ellers tilsidst maatte blive helt ødelagt. Nu levede de højt af Fiskeri, naar de fangede noget; fangedes der intet, laa de den øvrige Befolkning til Byrde. De tilbageblevne kom ogsaa til at mærke Udvandringen paa anden Maade; det kom til at knibe for dem at faa Folk, de maatte indskrænke deres Kreaturhold, og det blev vanskeligere at holde den nødvendige Disciplin. Man maatte finde sig i meget for ikke at blive forladt.

III.

Skønt Forholdene var trykkende, var der naturligvis i Folket en Trang til Adspredelse. Men det var ikke stort, der blev budt paa. De gammeldags Forlystelser, »Glæden« (en Slags Julestue) og Vikivaken, var oven i Købet blevet undertrykt; i den islandske Oversættelse af Pontoppidans Forklaring fordømmes de som højst syndige — og egentlig engleagtige havde de aabenbart heller ikke været. Saaledes var Følgen af en eneste »Glæde« paa en eneste Gaard engang blevet 19 Børn. Derimod var det endnu tilladt at more sig med Brydning, Dans, Kortspil o. l.

Aandeligt Liv af nogen Betydning var der selvfølgelig ikke — uden hos ganske enkelte. Af de skønne Kunster dyrkede man Musik — men ikke meget. Et yndet Instrument var Fedlen. Den bestod af en hul Trækasse, hvorover der var spændt en Streng af tvundet og spundet Hestehaar. Og paa den blev der gnedet med en endnu grovere Bue. Først i Aaret 1800 kom der et Orgel til Island,

men det fremmede Instrument, der vandt videst Udbredelse, var naturligt nok et, man kunde gnide paa, Violinen.

Litteraer Interesse var der ogsaa, eller rettere sagt illitteraer. Almuen læste meget, men det var mest Bøger som Olger Danske og andre vidunderlige Historier, samt Rimer. Derimod var Oldlitteraturen for det meste gaaet i Glemme.

Og at vække Folk til aandeligt Liv var en vanskelig Opgave. Noget, der kunde ligne et islandsk Kulturcentrum, fandtes ikke. Endnu i Aaret 1806 havde Reykjavík kun 446 Indbyggere — de 27, der var i Tugthuset, iberegnede. Og denne By var tilmed det mest unationale Sted i Landet.

Udefra hørte man sjældent noget — der gik kun eet Postskib mellem Danmark og Island om Aaret.

Men der var, som sagt, enkelte, i hvem der var aandeligt Liv. En saadan Mand var Eggert Ólafsson. Hans Búnaðarbálkur nævnes atter og atter senere. Ganske vist var han ikke nogen stor Digter, men hos ham findes der dog Tilløb til en Renæssance. Endnu før den henvisnede Foretagsomhed begyndte at skyde, begyndte Digtningens gamle Træ at løves.

Búnaðarbálkur er et Læredigt, dets Tendens at vække.

Og Eggert Ólafsson vidste, hvem han talte til. Han kendte sit Folk som ingen anden gjorde det. Han havde berejst Island paa Kryds og tværs og var derved kommet i Berøring med mange. Resultaterne af de aarelange Farter er nedlagte i en tyk Bog. Sin Fødeø elskede han ensidigt og lidenskabeligt, for dens Indbyggere var han derimod mindre begejstret. Men hvor megen Sløvhed og Elendighed han end havde set rundt omkring i sit Fædre-

land, havde han dog ikke opgivet Troen paa dets Fremtid, for han havde ogsaa truffet Udholdenhed og Energi.

Men de mange maler han i Búnaðarbálkur med mørke Farver:

De lægger mer paa Vrøvl end Klarhed,
mer paa Snavs end paa Vaskevand,
mer paa Ondskab end paa Rarhed,
mer paa det raa end det fine an,
mer paa at brumme Dagen lang
døvt melankolsk end paa Sang med Klang.

Eggert Ólafsson giver sig ikke af med at undersøge Grundene til, at det er saaledes — han vil ikke undskylde, men revse — og han gaar videre i sin Tekst.

Den islandske Bonde er — siger Digteren — doven. Kan han ikke komme let til en Ting, gider han ikke røre sig efter den. Derimod fejler hans Appetit ikke noget, men han er en forslugen Grovæder. Ryper og Sild gider han ikke fange — den Slags Smuler er ikke Mad for et Mandfolk. Men store Torsk — de fylder saa dejligt i i Maven. Sløv er han ogsaa: I de gode Aar lader han fem være lige; hvad han ikke straks har Brug for, gaar tilspilde, Forraadskammere kender han ikke til. De daarlige Aar klarer han saa, som han kan. Og han har en Ægtehalvdel, som er ham værdig. Hun er en skummel Tingest: Naar hun skal føde, opfører hun sig, saa Barnet kommer til at lide derunder. Lever det, betragtes det som en Ulykke.

Endvidere er baade Mand og Kone overtroiske. Alt forklares paa overnaturlig Maade. Selv den blinde ser Spøgelser.

Derimod har Bønderne ingen Sans for den Natur, der omgiver dem:

Værre Folk kan der ikke være.
Natten er lys, det er Foraarstid,
alle Slags Urter Blomster bære,
Vinden blir daglig mere blid.
Fugle parres sødt under Sang,
dem falder Tiden aldrig lang.

Broget og glad Naturen danser,
Skabningen blir et frydeligt Syn.
De alene intet sanser,
gaar og dræver med side Bryn:
Sligt er Børnevrøvl, som en Mand
vokser fra, naar han faar Forstand.

»Men«, siger Digteren:

Fædrene holdt sig ej for kønne,
meget har dem til Moro skyndt:
Himmelfartsurter, gule, grønne,
røde og blaa og Kirkepynt.
Og paa islagt Legeplads
gav de Vinteren Rejsepas.

Her kaldes for første Gang Fædrene frem — dem, det senere skulde blive svært at mane ned igen.

Og noget beslægtet med de gamle er den unge Landmand, der har Ordet i Digtets to sidste Sange. Ogsaa han er — saavel som den sløve og dorske — tegefter levende Model.

Han har bygget sig en Gaard i en frodig Dal, fordi han har indset, at Agerbruget er Landets bedste Livskilde. Fiskeriet er for ustadigt til, at man kan tro paa det. Og han driver sin Gaard med Omhu og Eftertanke. Naar der kommer noget nyt frem i hans Næringsvej, undersøger han det, og hvis det viser sig godt, optager han det i sin Drift og fortæller sine Husfolk og Naboer derom. Han vil nemlig ikke arbejde for sig selv alene, men ogsaa for Landet — vil være »en nyttig Borger«. Af sine daglige Erfaringer drager han Slutninger og vænner sig derved til at stole paa sig selv. Og skønt hans Landsmænd betragter det som en Himlens Straf at æde Urter, planter han Kaal og lægger Kartofler. Saaledes gaar han sine egne Veje og holder Øjnene aabne. Og han er ikke blevet en duknakket Slider, han forstaar at adsprede sig selv og andre. En frisk Vinterdag gaar han glad paa Rypejagt; de unge Karle paa Gaarden faar han til at gøre Gymnastik. Og om Aftenen læses der højt i hans Stue — Sagaer og Sange, af Andagtsbøger og Bibelen. Derimod er han blevet Kraftpatriot til Fingerspidserne. For at noget skal være godt, skal det være islandsk. Han ivrer mod Brugen af Kaffe og Te, et Bryg paa de hjemlige Enebær finder han langt sundere og mere velsmagende.

Naar han kaster Blikket tilbage paa sit Liv, føler han sig tilfreds. Rigdom har han ikke vundet, men Rigdom bryder han sig heller ikke om; han har, hvad han behøver — derfor elsker han sin Gaard:

Den rige har Guld, men raader ikke,
selve hans Rigdom er hans Drot.
Han maa i Baand og Bøjler ligge,
men hos dig er der frit og godt.

Hans Møje er Træthed og Tørst, men din
er Glædens svalende Læskevin.

Og saa har det friske Landliv skænket ham en Fryd, som andre kun kan drømme sig til:

Hvad Skjalde før til gyldne Strenge
sang om Gudelundenes Pragt
og om de gamle Ódáins Enge
være om dig med Rette sagt.
Jeg digted om, hvad der er sket,
men de om det, som de ej har set.

Naar Folk dog blot kunde faa Øjnene op og blive lige saa lykkelige, siger han. Det var vel et Ønske værd.

O, at Bønderne fik og havde
denne Glæde i hver en Gaard,
altid gik de til Arbejd glade,
vidende i Guds Haand de staar.
O, at der blev af vort Fædrelands
Bedste en samlet Del til Mands.

De behøvede jo ikke at gaa saa langt derefter:

Vi har nok af sikre Veje,
mange Goder af alle Slags,
og naar vi dør, saa skal vi eje
evig Lykke lige straks,
varig Fryd, som Gud, vor Far,
i det høje beredt os har.

»Husk, hvem vi er,« maner han:

Lader os ej som Svinet rode!
Andet bryder ej Svin sig om.
Ved Egens Rod med sænket Ho'de
propper de Olden i deres Vom,
ser tankeløse aldrig op,
skønt Frugten falder fra Træets Top.

Fro skal vi faa vor Høst fra Haanden,
godt den kolde Tid da gaar.
Eengang skal Vinteren opgi' Aanden
Vaar paa Vaar i Aar paa Aar,
indtil det aldrig mere sner,
og ingen Vinter kommer mer.

Eggert Ólafsson viser baade sine Landsmænd, hvordan de er og hvordan de burde være, men der er i hans Digt ingen Anklage mod de fremmede. Det er til økonomisk Rejsning, han raaber, ikke til national. Dette kommer først med Fjölnismændene.

At Eggert Ólafsson blev Didaktiker, er let forstaaeligt; han levede i Læredigtets Dage. Men Búnaðarbálkur er adskillige Grader lødigere end samtidige dansk-norske Poesier af lignende Art, Tullins f. Eks. Eggert Ólafsson skrev jo heller ikke for at vinde en Pris, men fordi han havde noget paa Hjærte. Tullin tripper sirligt afsted uden andet Øjemed end at lufte Søndagstøjet:

Jeg ser et Tvillingfolk, hvis muntre Sjæle viser,
At Fred og Frugtbarhed ernærer deres Blod,
Et Folk hos Havet, som sig selv og andre spiser (ɔ: bespiser)
Med din (ɔ: Guds) Velsignelse til Tarv og Overflod.

Men Eggert Ólafsson gaar tungfodet, som den der bærer en Byrde. Og han har Følelse, hvor den anden kun har Ord. Man sammenligne f. Eks. et Par af hans jævne Linier om Guddommen med Tullins:

Du ene store Du, som Hav og Himle fylder
Og hersker over alt med Enevolds Gevalt:
Du er den Geist, den Kraft, det Vid, som Verden skylder
For Søefart, Selskab, Kunst, for Rigdom, Brød og alt.

Den dansk-norske Digter, som Eggert Ólafsson ligner mest, er sikkert den gamle Nordlandsblæser Petter Dass. De har begge et naivt folkeligt Fald i deres Vers, og de ser begge paa Naturen med karske, uklassiske Øjne. Der staar et Sted i Nordlands Trompet om en Fugl:

Jeg frygter, hun snart med sit »Tikke-Tik-Ter«
Opfylder mit Øre, jeg hører ej mer,
Hun skriger, i hvor jeg mig vender.

Saaledes kender ogsaa Eggert Ólafsson alle Fugle grangiveligt paa Røsten. I Troskab og Ærlighed minder han om Petter Dass, kun har Forholdene gjort ham mere ensformig, men tillige alvorligere og inderligere. Og blev han end ikke nogen stor Digter, besidder han dog een Ynde, som mangen større ikke har — noget, der minder om det første Stærefløjt. Det er ikke kønnere end de senere, men mere bebudende.

Foruden Búnaðarbálkur har Eggert Ólafsson skrevet mange andre Digte. Men da han, 1768, 37 Aar gammel, druknede i Bredefjorden, henlaa de fleste endnu i Manuskript. Búnaðarbálkur udkom 1784, hans samlede Digte

1832 — paa en Tid, da Island for Alvor begyndte at blive sig selv bevidst.

IV.

Den næste Generation var nærmest kraftsamlende. Men dengang Julirevolutionen udbrød, gik der oppe i Reykjavík en ung Mand og lapsede sig i en Dragt efter nyeste Mode, som han havde ladet forskrive fra København. Han hed Jónas Hallgrímsson og var paa Veje til at ende som ingenting. Om han nogensinde havde stilet efter noget bedre, var der ingen, der vidste; han havde nok en Del Bekendte, og de saa et stort Lys i ham, men han var meget indesluttet, og siden han i sit niende Aar havde mistet sin Far, havde han ingen rigtig Ven haft. Nu var han 22 Aar gammel, nylig udskrevet af Skolen og forelsket. Men Fremtidsudsigter havde det alle Dage været skralt med — han var meget fattig — og nu var Forelskelsen ved at spærre for den eneste, der maaske kunde føre ham til noget. Lyst til at rejse bort for at studere videre havde han nemlig ikke under de Omstændigheder — megen Energi havde overhovedet aldrig været hans Sag.

Hvis man kunde have faaet ham til at udtale sig om, hvad han helst vilde give sig af med, vilde han enten have sagt Naturvidenskab eller Digtning. Det vil sige: Ordet Naturvidenskab vilde han sandsynligvis ikke have brugt, for han har næppe vidst, det var til; men han vilde have ment det. For han havde tidligt interesseret sig for Dyrs og Planters Liv og vænnet sig til at have sine Øjne

med sig. Oppe i Hraundalen — der hvor Helga den fagre døde og han blev født — og hos Pastor Thorlacius i Goddale, hvor han fik sin første Undervisning, havde han saaledes gaaet som lille Dreng og undret sig over den Masse Orme, der laa paa Jorden, naar det havde regnet, og troet, de var styrtet ned med Draaberne. Og lange Tider efter kunde han huske den kildrende Fornemmelse det havde været, da han første Gang stod med en Fuglerede i sin Haand. Nu var Aarene kommet og gaaet. Men han havde altid følt den inderligste Fryd ved at høre Spover og Hjejler kvidre, naar Vinteren var forbi og Vaaren kom. Og han huskede, hvorledes han havde staaet og stirret op paa Fjældet og set Mosstriberne lysne paa dets Sider, og at han havde været med til at plukke. Og han havde set Tunene grønnes af Græs og gulne af Løvetand og Ranunkler, og morsomt havde han fundet det, naar Karlene gik og slog og Pigerne rev efter, og Hestene bar Høet hjem. Inde over Hederne sang de vilde Svaner. Men saa kom den Tid, da Hjejlerne samlede sig i Flok, Tusind ved Tusind, og fløj bort efter at have øvet Vingerne i nogle Dage. Og med Blikket havde han fulgt »Fjældskræmslerne« (Strandrylerne), der om Efteraaret trak fra Bjærgene ned til Havet, hvor de sad og ventede paa Ebben for at faa nogen Muslinger at stoppe i de tomme Maver. Men naar det varede dem for længe, og Sulten blev for stærk, kastede de sig ud i det hvirvlende Vand. Og naar de andre Fugle sov, havde han endnu set dem sidde i Maaneskinnet ude paa Skærene, og det hændte, at Brændingen tog en af de graa Kroppe. Men saa kom Spover og Hjejler igen, og det havde ogsaa været et ubedrageligt Foraarstegn, naar han gennem Vinduerne i Skolen paa Bessastaðir — som det undertiden

hændte — saa nogle kuldskære Drosler slaa ned paa Tunet. Men han vidste dengang ikke, at de kom langt Syd fra og derfor holdt sig nær ved Husene, til Varmen kom i Luften. Det var overhovedet ikke let for ham at faa noget at vide deroppe om Naturens Love og Dyrenes Liv. Man havde endogsaa fortalt ham, at Hjejlerne laa i Dvale om Vinteren, nede i Huler, med grønne Blade i Munden.

Men Digtning vidste han hvad var. Hans Far havde været Hjælpepræst hos Jón Þorláksson, en fattig Mand, der selv skrev Vers og bl. a. laante sig Klopstocks Messias — hvis han ikke tilfældigvis har ejet den — og oversatte den paa Islandsk — to tyske Heksametre paa et Fornyrðislag, det gamle Eddaversemaal. Jónas var ogsaa tidligt bleven grebet af Oldskrifterne. Og paa fædrene Side nedstammede han fra en Søster til den store Salmedigter Hallgrímur Pjetursson. Han var saaledes ligefrem — om end langt ude — i Familie med den gode islandske Poesi. Og paa Island har man sin Stamtavle i Orden. Dette kan have bidraget til at skærpe hans Fordringer til Kunst.

For rundt omkring paa Gaardene forlangte man ikke saa meget. Sagaer og gode Bøger læstes ikke endnu. Men naar Folk var kommet op efter Middagsluren og Lyset var blevet anbragt i Dørposten, og man sad sammen i Badstuen i de lange Vinteraftener, Kvinderne spindende, Mændene med et eller andet nævenyttigt Arbejde, vilde man gerne have læst højt, for saa gik Fingrene lettere. Den haandskrevne Rimebog blev taget ned, og en begyndte som saa:

Kyrus hed en Kongemand,
Konge i Persiens Rige.

Ogsaa det store Asialand
ejed han tillige.

Det var saadant noget, man vilde høre. Derfor blev der ogsaa ved at dukke nyt op:

Nu kom denne Strid. Om den
hører vi end af Sturlesen:
Danskeren var færdig, men
paa igen gik Svenskeren.

Der blev hugget klækkeligt,
der blev stukket skrækkeligt,
Sværdene mukked usvækkeligt,
og Havet fik drukket tilstrækkeligt.

Motiverne hentede man alle Vegne fra. Og endnu længe efter at Jónas havde endevendt den mest afholdte af disse Digtere, blev Rimsmedene ufortrødent ved at hamre løs og Folk at lytte, naar de hørte den Klang, der gennem Aarhundreder havde runget sig ind i deres Ører.

Allerede under sit Ophold i Reykjavík skrev Jónas adskilligt — Spotterier over Rimerne, satiriske Udfald mod de danske Købmænd og smaa pæne Vers:

Saadan er min Kærest:
Slank om Liv og Ankel,
rank og rund om Brystet,
rar og Øjnene klare.
Hvide Hænder har hun,
Smil i Kinden skinner.
Frit om den lyse, stolte
Hals hendes Lokker flokkes.

Men han skulde snappe godt til for at faa Vejret ordentligt paa Island. I de lavere Lag var Luften, som sagt, temmelig grumset, og i de højere, hvor den var renere, var den ingenlunde sund for en vordende national Digter. Naar Jónas om Søndagen gik sig en Tur for at træne den lyseblaa Frakke med de lueforgyldte Knapper, kunde han snart komme saa langt, at han kunde se ud til Viðey, Skúli Magnússons gamle Sæde, hvor nu den 68-aarige Magnús Stephensen, Justitiarius i den islandske Landsoverret og Øens aandelige Høvding, boede.

Det var en Mand, som kunde se tilbage paa et arbejdsomt Liv. Fyldt af det 18. Aarhundredes Oplysningstanker, som han var, havde han gjort alt for at luge og rense og faa Nytte- og Sirplanter til at gro. Han havde været en Sædemand, der havde haft Frø nok, men som ikke altid havde tænkt paa, om det, han saaede, kunde vokse i den Jordbund, det faldt i. I sin Embedsvirksomhed havde han troligt ladet sig lede af humane Principper, men han havde alle Dage haft mere Lærdom end Forstaaelse. Det hjalp jo ikke stort, at han kunde se det smagløse i, at Menighedens Medlemmer anden Søndag i Fasten skulde skraale i Kirken, »at de i Jesu Øjne var som lumpne Tævehunde«, naar han selv som Salmist begyndte: »Vor Gud, Jehovah, Juppiter!« Det var godt nok, at han vilde skaffe Folk bedre Læsning, men han kunde dog have sagt sig selv, at det Publikum, der var opflasket med Olger Danske o. l., vilde have ondt ved at faa Popes »Essay on man« ned — et Skrift han lod oversætte. Da han raadede over Landets eneste Bogtrykkeri, kunde han forhindre »dumme« Bøger i at komme frem. Men af Værker, der havde Betingelse for at blive populære, udsendte han kun Snorres Kongesagaer og Hallgríms

Salmer. Selv naar han foretog sig noget iøjnefaldende rigtigt, kom han galt afsted. Det var saaledes væsentligt hans Skyld, at Altinget ved Økseaa i Aaret 1800 blev ophævet, og at der i Stedet for stiftedes en Landsoverret, som fik Sæde i Reykjavík. Meningen var god nok — Sager behøvede nu ikke at vente saa længe paa at blive paadømte som før — men Flytningen af denne Landets højeste Myndighed blev alligevel upopulær. Folk fornam det, som om nu blev Flaget strøget. Et Navn, der havde Klang, blev byttet med en Benævnelse, der skurrede.

Magnús Stephensens Ulykke var, at hans Tankegang var unational.

Men allerede inden Jónas blev født, var der Folk, der igen var begyndt at maale med en islandsk Alen. Trangen til Selvhævden var vaagnet, og den var sprunget frem i den kendte Sang: Eldgamla Ísafold.

Island, vor gamle Mor!
Elskede Fosterjord!
Fjældkvinde skøn!
Kært blir, mens Sø og Strand
favnes — og Mø og Mand,
Sollys og Li, mit Land,
du hver din Søn.

Og medens Jónas sad og dovnede paa Skolebænken, havde Ísafolds Digter, Bjarni Thórarensen, i Ny og Næ skrevet adskilligt, som nok kunde faa en Islænder, der havde Øre, til at lytte. Jónas havde faaet fat i Afskrifter af hans Vers — de fleste var ikke trykte — og læste dem begejstret op for sine Kammerater i Frikvartererne.

I Digtet om Sæmundur Magnússon Hólm stod der f. Eks. saaledes:

I Rytterskarens Tog
til Tuernes Teltsted
ugleser alle
de andre en Mand,
binder han ej
for sin Bylt, endskønt
det er hans egen,
som andre gør.

Opfattelsen af Livet som en Rejse var ganske vist ikke særlig islandsk; men Rejsen gik her for sig paa hjemlig Vis. Man saa en Karavane ride frem, man skimtede et Sted, hvor der skulde slaas Lejr. Og naar en Islænder hørte de Linier, hvori der var Tale om at binde for Bylter, var han straks klar over, at Sæmund maatte have rørt ved ømme Steder — der maaske ikke burde have været slet saa ømme; for ihvor latterligt det end var, fandt Folk sig nu engang ikke i, at en Fyr slog sine Knuder paa en anden Maade end den gammeldags. Det var at krænke dem. Og hvis det skulde kaldes Selvstændighed, var det en daarlig Selvstændighed — hvad man skulde faa at føle.

Saadan blev Sæmund
paa sin Jordrejse
tit redet ud
blandt alskens Sten,
fordi han ej bandt
for sin Bylt med de
Knuder, som Folk
han fulgtes med.

Billeder som disse, Bjarni havde fundet frem mellem det daglige Livs smaa Hændelser, maatte absolut falde de mere skarptskuende af hans Landsmænd i Øjnene. Tiltale dem maatte det ogsaa, at han fortsatte en Kunstart, hvori Island fra Arilds Tid havde staaet højt, Mindedigtet.

Og morsomt er det at lægge Mærke til, hvor hurtigt islandsk Aand, saasnart den er bleven vakt, kommer til sig selv igen. Klarest træder det naturligvis frem for os, hvor det er muligt at sammenligne Bjarnis Digte med tilsvarende danske.

Nogle af Oehlenschlägers smukkeste Ungdomsdigte er Erindringsvers over afdøde, saaledes det over Vahl:

Dækker Graven, grønne Urter smaa!
— — — — — — — — — —
Hvide Rose med det blege Smil,
sødt islyng dig med den friske røde.
— — — — — — — — — —
Eders Elsker havde intet Guld,
uden Pryd var Kistens sorte Tilje.
Gyldne Gyldenlak! Vær du da Guld!
Vær du Sølv, du sølverhvide Lilje!

Naar man har læst Bjarnis Digt, ved man alt om Sæmund, hans Dyder og Lyder, og vi ser, hvorledes det ene ligger indvokset i det andet. Naar man har læst et Oehlenschlägersk Digt som det, hvoraf der ovenfor er anført lidt, ved man saa godt som intet om den Person, han har besunget. Der staar nok noget om ham, men Opmærksomheden ledes bort derfra. Vahl drukner helt i Blomster. Personen, der for Bjarni bliver Resultatet, er for Oehlenschläger et Udgangspunkt. Den første karak-

teriserer, den anden røres. Islænderen holder sin egen Person tilbage og lader Kendsgerninger tale, Danskeren skal først og fremmest have Luft for sine egne Følelser.

Det er Forskelle af samme Art som dem, der viser sig mellem Snorres og Sakses Fortællemaade.

Men Uligheden mellem Oehlenschläger og Bjarni stammer naturligvis ikke alene derfra, at de hver tilhører sit Folk, det er tillige to forskellige Individualiteter der taler. Digte, der minder om Bjarnis, er ogsaa senere spirede af dansk Jord. Vi har f. Eks. et i Sangen om Christiane Oehlenschläger af Carsten Hauch. Men Hauchs Digt er Hauchsk, ikke typisk dansk. Bjarnis er derimod foruden at være Bjarnisk tillige typisk islandsk.

Men naar Jónas læste Bjarnis Digte, sammenlignede han dem ikke med danske. Han kendte ikke — og kom aldrig til at kende — synderligt til vor Litteratur. Den eneste danske Forfatter, han fik kær — og som ogsaa har haft Indflydelse paa ham — er Andersen. Han skrev senere et Par Æventyr i dennes Stil.

Nu havde han gaaet nogen Tid som Skriver hos Byfogeden i Reykjavík og begyndte at minde om den Fugl, Islænderne kalder »Sumpgrisen« — »der har det ondt paa Island, men ikke kan komme bort derfra, fordi dens Vinger er for korte.« Ved den stadige Gaaen i Kontorluft havde han indaandet Embedsmandslyster, og nu vilde han gerne rejse for at se at faa en Eksamen. Den underforstaaede Tanke var formodentlig, at han, naar han saa havde faaet Levebrød, vilde gifte sig.

Han begyndte derfor efter fattig Lejlighed at skrabe Penge sammen.

V.

Men i København var der flere, som længtes efter ham, først og fremmest hans jævnaldrende og gamle Skolekammerat Tómas Sæmundsson. Jónas og han havde allerede i deres Drengeaar lært at sætte Pris paa hinanden, og nu skete der — mente Tómas — netop en Del i Verden, som kunde have faaet Jónas's store, brune Øjne til at spille, som kun de kunde det.

Den 26. Juli 1830 indeholdt det i Altona udkommende danske Blad, Hamborgerposten, Meddelelser om Optøjer, der havde fundet Sted i Frankrig i Anledning af de nye Valg til Deputeretkammeret:

»Pøbelen brød ind i Hr. de Preissacs Bolig, slog Boskab itu og truede med at myrde ham og hans Søster samt de bekendteste Valgmænd« — og Bladet udtaler sin Forbavselse over, at de Aviser, der meddelte disse Begivenheder, tillige forsvarede og retfærdiggjorde dem.

Tre Dage efter læser man samme Sted, at en Del Mairer er blevet afsatte, fordi de ikke har stemt ved Valgene, som Regeringen ønskede det. Man begynder at skyde med skarpt i Spalterne. Et Blad har skrevet: »Det er ingen Overdrivelse og Smiger, at Frankrig behøver mere sin Konge, end Kongen behøver Frankrig« — og et andet har svaret: »I samme Aand skrev Hofphilosophen Seneca til sin Lærling Kejser Nero: »Du er Republikkens Hoved, den er dit Legeme.««

Den 2. August ved Hamborgerposten god Besked. Trykkefriheden er bleven ophævet, skriver den, og —: »Loddet er kastet! Frankrigs nye Deputeretkammer, endnu ikke sammentraadt, er allerede opløst, uagtet Ind-

kaldelsesbrevene Dagen forud var blevet afsendt til de valgte. — — Den 28. Juli var der heftig Kamp i Gaderne i Paris og uophørlig Geværild den hele Dag; foran Tuillerierne var Kanonerne opplantede, alle Barrièrer spærrede, Børsen lukket, alle Forretninger ophørte; man sagde, at Kongen var flygtet. — —«

Men Mælet havde Regeringspartiet endnu. Den 3. August optrykker Hamborgerposten en Udfordring til det franske Folk i Ministerbladet la contrerévolution: »Jeg vil spørge, om Bravader og Trusler passer for eder, som have været Trælle for enhver Røver, der satte sin Fod paa eders Nakke. I, Kanonkød og skattepligtigt Fæ, som hidtil enhver Despotisme har fundet vægeløst. I, som ere saa lidet skabte for Friheden, at I, hvor ikke Gensdarmer ere tilstede, ej kunne holde Fred i to Minutter, ej engang i en Forsamling til fælles Morskab. I have jo Frihed, større Frihed end noget Folk paa Jorden (Hamborgerposten sætter her ? ?), men hvad foretager I eder dermed? O, Voltaire kaldte eder ganske rigtigt Tiggeraber.«

Den 4. August bekræfter »Dagen«, at det er galt fat. »Ved de med Dampskibet Prinsesse Vilhelmine ankomne Aviser erholde vi overordentlig vigtige Efterretninger, som vi ile med at meddele i Sammendrag.«

Hovedindholdet er: Den 26. Juli var Constitutionel og Journal des Débats ikke udkommet. Temps, National, Journal du Commerce o. a. udgaves, men man vægrede sig ved at modtage dem paa Posten. Trods Politiets Forbud og talrige Gensdarmers Nærværelse solgtes de paa Gaderne og forelæstes højt paa Hjørnestenene paa de offentlige Pladser.

Hele Paris syntes at være paa Benene. Allerede den foregaaende Aften var Hr. de Polignacs Vogn blevet an-

faldet med Stenkast — men han var ikke deri. Nu var hans Bolig besat af Tropper. — Det fortaltes, at det flere Gange var kommet til Sammenstød mellem Folket og Soldaterne, endvidere at den kongelige Garde ikke vilde lade sig bruge mod Folket, og at to eller tre Blade trods alt vilde udkomme næste Dag ved nogle modige Bogtrykkeres Hjælp.

En Efterskrift tilføjer:

»Hele Hovedstaden er i fuld Revolution. 40000 Arbejdsfolk er udbredte i Gaderne; de have sønderslaaet de kongelige Attributer. Nationalgarden har af egen Drift væbnet sig, og Kvartererne St. Honoré og Børsen var især i Gæring. Der har slet ikke været Børs, og alle Forretninger have ved en saa almindelig Opstand ophørte —«

Efterhaanden lægger Virvarret sig. Louis Philippe dukker frem.

Men endnu er der Gæring i Sindene.

Den 12. August fortælles der en Scene, som var foregaaet paa Raadhuset i Paris (dateret den 1. fra denne By). Der var mødt en Del Mennesker op for at bevidne Orléanseren deres Følelser, men Kongerespekten var endnu ikke blevet kureret efter de Saar, den havde faaet i Revolutionsilden. Iblandt de tilstedeværende var General Duboury. Han sagde til Hertugen, som om han talte til en Rekrut: »Vi haaber, De vil holde Deres Ed. De ser ellers, hvad der følger efter—« og denne, der formodentlig endnu kunde lugte Røgen, svarede forbindtligt; »Min Herre! Denne Trusel er unødvendig. De kender mig ikke; jeg er Franskmand og Mand af Ære. Fremtiden vil vise, at jeg ved at holde mine Forpligtelser.«

Alt Fransk faar forøget Interesse herhjemme i denne

Tid. Selv Københavnsposten, der ellers havde ligget i god Ro og Mag og uforstyrret bragt lange Digte om Gefions Ø og Daarekisten i Aleksandria, farer op og meddeler den 16. August: »Det nye franske trefarvede Nationalflag er i disse Dage set her paa Toldboden. Det bares af et Barkskib (efter Forlydende fra Havre), som i Løverdags gik til Ankers i Renden og i Formiddags lettede og gik ad Østersøen til. Ingen af Mandskabet var i Land her.« —

For islandske Ører maatte Tumulten i Frankrig summe som et Æventyr. Men de har lyttet. Og snart begyndte Alarmen at tromme baade nærmere og tydeligere.

Den 24. August skulde de forenede Nederlandes Konge fejre sin Fødselsdag; synderlig roligt saa det ikke ud til, den vilde løbe af. Allerede flere Dage i Forvejen var der blevet slaaet Plakater op i Lystskoven ved Brüssel, og paa dem stod der: Mandag Exposition, Tirsdag Illumination, Onsdag Revolution.

Selve Festaftenen gik Operaen »Den stumme i Portici« i det store Skuespilhus. Den demonstrative Maade, hvorpaa Publikum gav sit Bifald og Mishag tilkende, betegnede tydeligt nok, at det selv var betænkt paa at optræde.

Det varede da heller ikke længe, før Aviserne kunde meddele, at Brüssels Gader havde genlydt af Raabene: »Aux armes! aux armes! à bas! à bas!« De kongelige Vaaben og Tegn skulde ned. Og Publikum læste om de offentlige Fruentimmer, der straks efter Skuespillets Slutning havde slaaet Følge med Oprørerne — om Damerne, der allerede den næste Dag, muntert spøgende og fulde af Overgivenhed og Latter, gik op og ned ad Gaderne.

Og mange har vel let, men flere korset sig, naar de i Beretningerne saa, at der havde været en skævbenet og pukkelrygget Dreng, som daarligt kunde gaa, men som alligevel havde behængt sig med gamle, rustne Vaaben og staaet paa et Hjørne og skreget: »Vive la république.« —

I Frankrig havde Folket rejst sig mod Regeringen, i Nederlandene stod Nation mod Nation; de, der krævede deres Rettigheder respekterede, hørte til et andet Folk end de, der stilledes Fordringer til. Belgierne var de fleste, men Hollænderne havde alligevel lige saa mange Folkerepræsentanter som de — og de havde maattet betale større Skatter, de havde maattet finde sig i at høre Kommando paa Hollandsk o. s. v. — alle disse Forhold havde sprængt Broen over den Kløft, forskelligt Sprog og forskellig Tro havde dannet. —

Da »Den stumme« senere paa Aaret gik i København, raabte Publikum først: »Kongen leve!« afsang derefter Slutningssangen af Elverhøj og gav dernæst Majestæten et Leve til. Men der var jo ogsaa til det danske Rige knyttet Lande, hvis Beboere talte andre Sprog og var eller hørte til andre Folk. Disse var ikke saa tilfredse med Tingenes daværende glade patriarkalske Ordning. Først tog Tyskerne Ordet — og Godtfolk, der allerede havde set med mindre blide Øjne paa Revolutionen i Belgien, skulde snart komme til at vende det hvide ud af dem i Forbitrelse.

Den blandt de yngre Slesvigholstenere højt ansete Uve Jens Lornsen gik i Aaret 1830 i København og hærdede sit Helbred. Gamle, henvisnede Løfter om en Stænderforfatning rejste sig nu igen i hans Sind, grønnedes paany og modnedes til Krav. Paa et Møde i Kiel

udkastede han sine Tanker. De vakte Røre — og da man senere saa dem paa Tryk, saa stod der virkelig:

Den umiddelbare Følge af denne nye Tingenes Orden vil blive Hertugdømmernes fuldstændige Adskillelse fra Danmark i administrativ Henseende.

Vel har de Danske i en Aarrække lagt Bestræbelser for Dagen, der gaar ud paa at sammensmælte os med dem til eet Folk, og selv i den nyeste Tid, da Nationalfølelsen har givet sig kraftigere tilkende hos Tyskerne end nogensinde før, har man ikke undset sig ved under Henblik paa vor Modstand at tilraabe os, at vi dog hellere skulde glæde os ved at være noget, nemlig Danske, end intet, nemlig Tyske. — —

Enhver Tanke om en Sammensmæltning af de to under Hs. Majestæts Scepter forenede Folk maa derfor opgives. Men ogsaa den tidligere administrative Forbindelse maa ophøre som lige fordærvelig for begge Parter. Det er et sammenvokset Tvillingpars kraftløse og ubehjælpsomme Forbindelse. Lad os Haand i Haand som Brødre, enhver i fri, selvstændig Udvikling, med Kongen i Spidsen, gaa Fremtiden i Møde. Kun Konge og Fjende være fælles! —

Næste Gang skulde det blive Islændernes Tur at tale. Endnu tænkte de kun.

Men henimod Slutningen af Aaret skete der saa det, at man i København — i al Fald for en Stund —

glemte Belgien og Polen,
ja selve Køteren fra Sylt —

»Gengangerbreve« udkom.

Ogsaa Revolutionen gik igen deri. Forfatteren taler saaledes til Hauch:

— — — du agerer,
mig synes, Æsthetikens Polignac,
naar Du med Hovmods Smiil polemiserer.
Som han, jeg mærker, Du slaar Vrag
paa Folkets Røst og paa den gode Sag
(forstaa mig: Lovens Magt i Kunst og Smag.)
Som han, Du truer med aparte
at gjøre Kaal paa Æsthetikens Charte.
Som han, Du har for Skik, naar Folkets Skrig
de tabte Rettigheder af Dig ædsker,
at svare paa den nys begyndte Krig
med Polemikens plumpeste Kartætsker,
og saa paa Flugten at begive Dig.
Som han Du gaar gevaltig om i Taaget,
og er som han ejheller stærk i Sproget.

Men den var her ikke saa krudtlugtende, som den havde været i levende Live, men den mindede dog, og den var interessant — undtagen for dem, den gik ud over — akkurat som en rigtig Revolution. Det var tydeligt nok et Snille, der her uventet havde vist sig — og man snakkede om, hvem den anonyme Forfatter kunde være, man kunde blive helt underlig ved at tænke paa hvem der havde skrevet de Vers.

VI.

Medens Islænderne i København gik og drøftede Verdensbegivenheder, laa Jónas Hallgrímsson ude paa Nordhavet og snakkede poetisk med Vinden. Han havde nu faaet skrabet de nødvendige Penge sammen af sin Skriverløn og havde indskibet sig for at sejle til Danmark.

Han sagde:

Lad mig dog snart
— jeg er led ved det Vand —
faa Øje paa Hertas Høje.
Sort er selve Søen,
sorte Kamme skummer,
Land kunde live mig op.

Vinden svarer, at den er paa Vej op til Garðars gamle Ø.

Jeg længes efter
om en lys Tind der
et Guldskyslør at slynge
og i den dybe
Dal at kysse
Piger med pæne Hænder.

Og Digteren svarer:

Hør, du himmelfødte
Havenes Vind!
Il fra Islands Dale!
Men kys dog først
og kom til mig
med Kysset fra Dalenes Døtre!

Meget er der just ikke i dette Digt, og Tidstanker slet ikke.

Da den tætte, korthalsede Fyr gik i Land i København, var det hans Mening i al Jævnhed at nøjes med at studere til dansk Jurist. Men Tómas Sæmundsson fik sat i ham, at det ikke var nok for ham — og saa besluttede han sig da til at blive latinsk Jurist og tog Artium og Filosofikum.

Men med Studierne gik det foreløbigt smaat.

»Hvad lignede nu det, Danskerne igen havde for med Island!« kunde Baldvín Einarsson sige, en krølhaaret, smalansigtet Fyr med et overlegent, viljefast Træk om Munden. »Nu skulde Folket til at have nogen Indflydelse paa Regeringen, hed det sig; men hvad vilde Islænderne faa? Man havde ganske rigtigt haft Øje for, at de forskellige Landsdele kunde have forskellige Interesser, og det var derfor rimeligt, at Holstenere, Slesvigere, Jyder og Øboere hver fik sine Stænder, der hver skulde møde paa sit Sted. Men hvad Mening var der saa i, at Islænderne skulde komme til Roskilde? Islænderne var jo hverken Sjællændere eller Lolliker, ja, ikke engang Danske. Var der nogen, der ingen Grund var til at slaa i Hartkorn med andre, var det vel dem.

Allerede dette burde have været tilstrækkeligt til at forhindre, at en dansk By blev valgt. Men desuden var det galt, fordi det var upraktisk. Hvis man nemlig vilde holde Samlingerne om Sommeren, maatte Islænderne rejse ned Efteraaret i Forvejen, og saa kunde de først tage hjem næst-næste Foraar. Saadan var Postforbindelsen. Dette kunde jo blive meget humoristisk: At skulle møde hvert Aar, naar en Tur tog halvandet. Men

selv om man vilde holde Samlingerne om Vinteren, vilde Rejsen dog blive altfor uforholdsmæssig svær og dyr.

Endvidere havde Arrangementet den Fejl, at Befolkningen ikke vilde kunne vælge til Repræsentanter, hvem den ønskede. Da Danskerne ikke forstod Islandsk, maatte Udsendingene kunne udtrykke sig paa Dansk, og det kunde kun Embedsmændene — og det var ikke sikkert, man havde Lyst til at holde sig til dem.

Og hvad skulde saa endelig de tre sølle Mænd kunne udrette, som man vilde velsigne Island med? I et Land, der var saa tyndt befolket, og hvor der var saa ringe et Samkvem mellem de enkelte Egne, maatte der nødvendigvis udvikles forskellig Retspraksis og forskellige Sædvaner paa de forskellige Steder. Og saaledes var det. Tre Mænd vilde umuligt kunne kende Forholdene overalt paa Øen. Og hvorledes skulde de saa kunne give Regeringen de Oplysninger, den vel vilde forlange?

Kort sagt: Det, Islænderne trængte til, var en Forsamling for sig selv, ikke paa tre Mand, men paa 22, valgte fra hvert Syssel. Saa kunde der komme en ordentlig Drøftelse i Stand. Og denne Forsamling skulde have et Navn, der havde Klang, den skulde hedde Altinget. Det vidste man hvad var. Og den skulde selvfølgelig holdes i Landet selv. Dèr var Stedet, som var skabt dertil og ikke til andet, de gamle Tingsletter ved Økseaa, hvor Islænderne i 800 Aar var kommet sammen for at drøfte deres Sager.

Jónas Hallgrímsson lyttede til, men der blev mere for ham at høre end dette.

Tómas Sæmundsson var enig med Baldvín i hans Betragtninger. Men der var saa meget andet, der laa for, mente han, og som man kunde begynde paa med det

samme — en økonomisk og aandelig Rejsning. I Oldtiden, mens Landet var selvstændigt, havde Islænderne forstaaet at faa noget ud af deres Jord. Nu levede de under langt slettere Vilkaar, men de kunde endda udrette meget, naar de bare gad.

Naar alt var saa daarligt, var Skylden ganske vist mest Forholdenes, men alligevel — der skulde ruskes i Folk, skulde der. Og der var da, Gudskelov, lidt at faa fat i. Hvor mange Gange havde ikke baade han og de andre, mens de blev forberedte til Latinskolen af Præsten, set en Bonde komme op til »vor Far« for at bede ham laane sig en Bog til at faa den lange Vinteraften til at gaa med. Det gjaldt altsaa om at skaffe gode Bøger. Men hvor skulde de komme fra? De, man havde, var som oftest skrevet af Folk, der hellere maatte have anvendt deres Tid paa at passe deres Jord. Og forresten var Præsterne heller ikke de rette Folk til at vejlede andre; deres egen Uddannelse var højst mangelfuld; de fleste vidste kun, hvad de havde lært i Skolen, og Undervisningen stod der langt tilbage, baade med Hensyn til Metode og Stof. Levende Sprog havde de saaledes aldrig lært, og derfor havde de ingen Forestilling om, hvorledes man tænkte i de store Lande.

Man trængte til Reformer her. Naar den studerende Ungdom blev bedre uddannet, vilde det hjælpe helt igennem. Og Skolen burde flyttes saa nær til Landets største By som muligt for dog at komme i lidt nærmere Forbindelse med Omverdenen. Til Almuen burde der oprettes Bogsamlinger rundt omkring — det kunde lade sig gøre; der var jo da Islændere, som vidste noget og kunde skrive og som ogsaa vilde, naar der var Udsigt til, at deres Skrifter kunde afsættes. Og Almuen vilde godt læse

noget, den kunde lære noget af. Det saa man med den lille, tørre Geografi, det islandske litterære Selskab havde udgivet — den var slaaet rigtig godt an. Men først og fremmest trængte Bønderne til at lære deres Lands Historie at kende. De vilde da faa Øjnene op for, hvor frygteligt alt var gaaet tilbage, de vilde opdage, at Skavanken ikke laa i Landet, men hos dem selv. For der var jo da Jord og Vand som i gamle Dage, lige saa god og lige saa godt, og hvis de vilde lægge Arbejde deri, maatte de ogsaa kunne faa noget ud deraf, for enhver, som havde set de grønne Bjærgskraaninger, der var hvidplettede af Faar, Fjældene, der lyste, foroven af Sne, men forneden af Fugle, Elvene, der vrimlede af Laks, og Fjordene, der myldrede med Torsk, kunde sige sig selv, at Landet ikke manglede Rigdom.

Det Syn havde Jónas set saa tit, og han skulde selv senere sige noget lignende, som Tómas sagde, men ikke paa samme Maade.

Han, der hidtil af Digtning væsentligt havde beskæftiget sig med den gamle islandske, lærer nemlig nu Heine at kende, og her hører han Tale om en Kunst, der var udsprungen af Tidsnøden — en Kunst, der kæmpede med i Dagens Kamp.

»Nu er,« stod der hos den tyske Lyriker, »Ordet Gerning, hvis Følger ikke lader sig beregne. Man kan aldrig være sikker paa, om man ikke tilsidst kommer til at optræde som Blodvidne for hvad man har sagt.«

Ogsaa Kammeraterne i København, mærkede han, slog sig ikke til Ro med blot æstetisk Beundring. De stillede Krav til Skribenterne. »Hvad nytter det,« sagde Tómas Sæmundsson, »at vi i Bjarni Thórarensen har en større Digter, end vi nogensinde før har haft, naar han ingenting

bestiller? Ved han da ikke, at Molière, Milton og Klopstock, Holberg og Ewald har gjort mere for Fædreland og Verden end Napoleoner, mere for Sæder og Religion end Tusinder Gejstlige?«

For Tómas Sæmundsson var Tanken vigtigere end Ordet, Indholdet betydeligere end Formen. Digteren skulde ikke sidde og nitte — og Jónas forstod nu Heine, naar han spydigt talte om, hvor ugunstig en Forfatning det var for en Skribent at være i, naar Sjælen bævede og Øjnene brændte. Saa kunde han daarligt beherske Stoffet og holde sig pænt objektiv, saaledes som Kunstskolen forlangte det og Goethe havde gjort — Goethe, som derved havde naaet at blive 80 Aar og Minister og velhavende.

Der kunde jo, hvis Heine havde Ret, virkelig være Grund til at udbryde: »Stakkels tyske Folk, hvis største Mand han er.«

Moderne Poesi skulde tage Sigte — og sammen med Konráður Gíslason læser Jónas Stykket om Kunz von der Rosen, Narren, der tilhyllet, uden Bjælder paa den røde Hue træder ind til den fangne Kejser Karl med den fremskudte, menneskeforagtende Overlæbe.

Naar de i Stedet for »tysk« og »Tyskland« satte »islandsk« og »Island«, var det som skrevet for dem — det var saadanne Ting, de ønskede at sige deres Landsmænd.

»O, mit tyske Fædreland! Mit dyrebare tyske Folk! Jeg er din Kunz von der Rosen. Den Mand, som egentlig skulde været til Tidsfordriv for dig og moret dig i gode Dage, han trænger nu ind til dig i dit Fængsel i Nødens Stund. Her under min Kaabe bringer jeg dig dit stærke Scepter og din skønne Krone — kender du mig ikke, min Kejser? Selv om jeg ikke kan befri dig, vil jeg i det mindste trøste dig, og du skal have en om dig, du

kan tale med om din Elendighed, og som kan tilhviske dig Mod. — — Du, mit Folk, er de tyske Landes sande Kejser og sande Konge. — — Selv om man ogsaa har lagt dig i Lænker, saa sejrer dog din gode Ret tilsidst; Befrielsens Dag nærmer sig, en ny Tid begynder, min Kejser! Natten er forbi, og Morgenrøden gløder udenfor.«

»Kunz von der Rosen, min Nar! Jeg troer, du primer. Tager du ikke en blank Økse for Solen, og er Morgenrøden ikke bare Blod?«

»Nej, min Kejser! Det er Solen, omendskønt den denne Gang staar op i Vest. — I de sidste 6000 Aar har man altid set den staa op i Øst, saa det kan vel være paa Tiden, den forandrer lidt paa sit Løb.«

»Kunz von der Rosen, min Nar! Hvor er de Bjælder blevet af, der har siddet paa din røde Hue? Og jeg synes, den er kommet til at se mig saa underlig ud, den røde Hue.«

»Ak, min Kejser! Det er gaaet jer saa trist, og derfor har jeg rystet saa rasende alvorligt med mit Hoved, at de tossede Bjælder er faldet af Huen; men den er ikke bleven daarligere for det.«

»Kunz von der Rosen, min Nar! Hvad er det, der knager og brager udenfor?«

»Tys! Det er Saven og Tømmermandsøksen, og snart ramler eders Fangehuls Porte sammen, og I er fri, min Kejser!«

»Er jeg da virkelig Kejser? Aa, det er jo kun min Nar, der siger det.«

»O, suk ikke, min kære Herre, Fængselsluften gør jer saa forsagt. Naar I først har vundet jer gamle Magt igen, vil I ogsaa paany mærke det kække Kejserblod i eders Aarer, og I bliver stolt som en Kejser og overmodig og

naadig og uretfærdig og smilende og utaknemlig, som Fyrster er.«

»Kunz von der Rosen, min Nar! Naar jeg igen bliver fri, hvad vil du saa tage dig til?«

»Saa vil jeg sy mig nogle nye Bjælder paa min Hue.«

»Og hvordan skal jeg belønne din Troskab?«

»Aa, kære Herre! Lad mig beholde min Hals!« —

Nu skulde de blot lære at tale deres eget Maal. —

Men foruden Badet i de funklende Heineske Vover, fik Jónas sig ogsaa en islandsk Dukkert — Eggert Ólafssons Digte udkom.

De unge følte sig styrkede ved at læse ham — ogsaa han havde »villet« noget, en Del af hans Tanker var ogsaa deres.

Men den lille Falanks led snart et føleligt Tab, Baldvín Einarsson døde. Der stod en Morgen et tændt Lys paa et Bord ved hans Seng — det var i December Maaned. Bordet væltede, Lyset fik fat i Sengetæppet — og det begyndte straks at brænde stærkt. Baldvín sprang ud af Sengen, og det lykkedes ham at slukke Ilden, men han fik slemme Saar paa Hænder og Fødder og maatte ligge længe. Hans Landsmænd skiftedes hele denne Tid til at vaage over ham — hans Kone var højfrugtsommelig — men Kræfterne tog af fra Dag til Dag, og den 9. Februar 1833 døde han,

Den blev endvidere hæmmet i sine Bevægelser, mens Tómas Sæmundsson var paa Rejse. Han blev borte i to Aar, besøgte bl. a. Berlin, Wien, Rom og Athen, var et Smut i Smyrna og tilbragte Vinteren 33—34 i Paris. Over London tog han tilbage til København, hvorfra han snart efter sejlede til Island, hvor han havde faaet Præstekald.

Da han kom hjem, var han syg — hans Bryst var blevet angrebet. Men nu havde han med egne Øjne set, hvor langt det øvrige Europa var forud for Island, og i de Aar, han havde tilbage, blev han aldrig træt af al ildne og opægge dem, der skulde kæmpe for den gode Sag og hjælpe Landet frem.

VII.

En Opsang fik de i Jónas Hallgrímssons Digt:

Island.

Island, herlige Ø,
    du rige, du rimgraa Moder!
Hvor er din Fortidsfærd,
    Frihed og mandige Daad?
Alt i Verden forandres,
    din Hæders herligste Timer
lyser som Lyn ved Nat
    langt ind i Tiden, der svandt.
Landet var lifligt og skønt
    og tindrende Jøklernes Toppe,
Himlen høj og blaa,
    Havet var skinnende blankt.
Da vore Fædre fandt,
    de frelse og knejsende Helte,
vest over Vandenes Dyb
    Vej til det tvangfrie Land,
rejste sig Bygder og Bo
    i fagre og frodige Dale,

voksed i Virke og Ry,
    var saa med deres tilfreds.
Højt paa Lava-Lag,
    hvor endnu Økseaa bryder
ind i Almannagjá
    Altinget Fædrene holdt.
Dèr stod Torgeir paa Tinge,
    da Troen toges af Folket,
dèr kom Gissur og Geir,
    Gunnar og Hedin og Njal.
Da red Helte om Herred,
    og stolte Skibe ved Stranden
flød med de dygtigste Folk,
    førende Ladningen hjem.
Stille kan ingen staa,
    to Veje der bliver at vælge:
vandre videre frem,
    vende tilbage sit Skridt.
Hvad blev da vel det Værk,
    vi i sekshundred Sommere øved?
Gik til det gode maaske
    Gangen ad Aarenes Vej?
Landet er lifligt og skønt,
    og tindrende Jøklernes Toppe,
Himlen er høj og blaa,
    Havet er skinnende blankt.
Men paa Lavaens Lag,
    hvor endnu Økseaa bryder
ind i Almannagjá,
    er der ej Alting mer.
Snorres Bod er en Stald,
    og Lyng paa det hellige Lovbjærg

blaaner af Bær hvert Aar —
Barnets og Ravnenes Fryd.
O, du Ynglingeskare
og Islands prøvede Sønner!
Saadan er Fædrenes Færd
falden i Glemsel og død.

VIII.

Dette Digt indledede »Fjölnir«, et islandsk Tidsskrif der begyndte at udkomme 1835, og hvis ledende Sjæl og bærende Kraft Tómas Sæmundsson var.

Men Jónas' Digt blev et Kildespring, der tilførte nyislandsk Poesi friske Væld og ændrede og udvidede dens Leje.

Bjarni Thórarensen var som Jónas national, men hans Syn paa Landet og Folket havde været et ganske andet. Forskellen paa før og nu eksisterede ikke for ham. Han havde endt et Digt til Island saaledes:

Men kan dine Børn ej mod Slethed du vare,
bliver de usle og slimede Kryb,
ned i dit Leje det gamle du fare,
Fosterland, atter, i Vandenes Dyb.

Det var godt, at Skæbnen ikke tog Bjarni paa Ordet. Hans Blik var ikke saa skarpt som Fjölnismændenes, og det nye politiske Lys, hvori de betragtede Landet, blottede ubarmhjærtigt meget, som han ikke

kunde se i det gammeldags moralske Tusmørke, han færdedes i.

Men Jónas havde ikke sit Synspunkt af sig selv eller for sig selv. Digtet var »aus der Zeitnoth hervorgegangen«. Røsten var hans, men Tankerne baade hans og hans Fællers. Det var ud af en lille Menigheds Sjæl, han sang. Den døde Baldvín Einarsson havde krævet et nyt Ting paa de gamle Sletter. I den redegørende Artikkel i »Fjölnir« havde Tómas Sæmundsson prist Fødeøens Skønhed: »Himlen er klar og fager, Luften ren og sund. Og naar Solen rødner Fjældene en Sommeraften, og Røgen staar ret op i Vejret, hvor er der da yndigt og smukt i Herrederne.« Han havde — som i Københavnertiden — vendt Blikket mod Historien: »Men vil du Islænder, rigtig faa dit Land kært, blad saa i dets Bøger og sæt dig ind i alt det, som dèr er skrevet om dine Fædres Dannelse og Gerninger. »Tager du det bort, som de har optegnet, vil ikke alene Norden synes dig underlig øde, men i Menneskeslægtens Historie vil du finde et lignende Hul som Astronomen, hvis han paa Himlen savnede Nordstjernen.« Og han havde atter talt revsende Ord: »Det er ikke Landets Skyld, men meget snarere din, hvis du lever elendigere der end et hvilketsomhelst andet Folk i sin Hjemstavn.« Han havde peget paa de tomme Kyster: »I gamle Dage førte Folk selv, paa deres egne Skibe, deres Varer til forskellige Lande og tog et og andet til Gavn og Fornøjelse med sig hjem.«

Blandt sine Fæller havde Jónas foreløbig kun det for sig selv, at han var Digter; det er Tidens Poesi, ikke Tiden selv, han tilfører nye Tanker. Men Sproget faar nyt Fald og ny Klang under hans Hænder. I sin Metrik er han ikke, og bliver han ikke, selvskabende, men en

Overfører og Genopliver. Til »Island« kom Versemaalet ligefrem dumpende ned til ham. Konráður Gíslason havde en Nat drømt, at der kom en stor og statelig Mand hen til ham og tiltalte ham med et Digt. Da han vaagnede, kunde han huske disse Linier:

Landet var lifligt og skønt
 og tindrende Jøklernes Toppe,
Himlen høj og blaa,
 Havet var skinnende blankt.

Dem citerede han saa for Jónas, og over dem skrev denne sit Digt. Gíslason var Medudgiver af »Fjölnir«.

Den Tone, Jónas anslog i sin Poesi, var ikke alene ny for Island. Heller ikke i Danmark var den hørt. Her stillede man andre Krav til Digtningen. I »Kunstneren mellem Oprørerne« forlanger Poul Møller, at Poesien ikke maa lytte til Folkets Røst — de oprørske, de forlangende er nogle smudsige Fyre, der ingen Ret har. Og Jónas's Digt var netop født blandt de utilfredse Elementer i Nationen og gik ud paa at mande Folket op, saa det kunde blive enigt om at rette Nakken.

Poul Møller var ikke ene med sin Mening. Tropsføreren herhjemme havde heller ingen Sympati for en Litteratur af den Art. Han, Heiberg, kunde ikke lide Heine. I en Artikkel om Digtermisundelse i »den flyvende Post« er han endogsaa ved at fraskrive ham Digternavn. Han hævder heri, at den almindelige Antagelse, at Digtere lider af Avindsyge paa hverandre, er falsk — og nu havde Heine aabent erklæret, at det var af Nid, han havde angrebet Goethe. Men — siger Heiberg — det var ikke alle, der gav sig ud for at være Digtere, der var det. Og

da Heines Skribentberømmelse nu maatte betragtes som temmelig tvetydig, kunde hans Tilstaaelse ingen Betydning have — og hvad kunde ikke Heine finde paa at sige for at være original.

Derimod frembyder Digtet visse Berøringspunkter med dansk Litteratur fra Aarhundredets Begyndelse. Der er noget af det samme Oldtidssværmeri deri som i Oehlenschlägers Ungdomsdigtning. Men der er dog mere Forskel end Lighed. Hvad Oehlenschläger savner i Nutiden er »de gamle Guders brogede Vrimmel« — noget, der ikke kunde genfødes — og Sansen derfor. Han vil gyde Fantasi i sit Folk. Men Jónas savner Altinget, Tegnet paa Islands Selvstændighed, Skibene, Tegnet paa dets Velstand, og fremfor alt Mænd, der var sig bevidst, hvor stærkt alt var gaaet tilbage — noget, man dog kunde drømme om igen at faa. Han vil skabe Vilje. Danskerens Oldtidsbegejstring er æsthetisk, Islænderens national. Den første læser Messer over de dødes Sjæle, den anden vil kalde dem til Live igen.

Men Danmark skulde snart — med Carl Ploug — faa en Poesi, der var af samme Art som den islandske. Den skandinaviske Del af Plougs Digtning er Frugter af hans politiske Tanker. Ogsaa han vilde ikke sværme, men sætte Maal. Naar han ser tilbage til Fortiden, er det for at finde det i den, der peger ud mod Fremtiden. Hvad Fru Margrethe havde magtet, kunde magtes igen, naar Folkene blot vilde.

Ploug begyndte senere end Jónas, og han kom til at opleve at se sin Poesi staa magtesløs overfor Virkeligheden. Islænderen havde grebet rigtigere. Da han døde, havde han Arvtagere. Islands Fortid som Maal for Islands Fremtid blev længe det stadige Omkvæd, og hver ny

Generation naaede at rykke et lille Stykke frem. Island vandt mere og mere Selvstændighed.

IX.

En Dag sad Jónas Hallgrímsson i sit Værelse paa Regensen 3. Gang Nr. 5 og læste, og jo længere han kom frem i sin Bog, des vredere blev han.

Bogen hed: Rimer om Tistran og Indíana.

Havde den ikke just været skrevet af en Islænder, og havde Jónas ikke netop faaet saa høje Forestillinger om, hvortil islandsk Poesi skulde bruges, vilde han maaske have moret sig over den. For den er baade om Indieland og Kinas Konge og megen og drøvelig Elskov.

Til at begynde med er man i Madrid. Ind træder en Dag i Kongens Hal en fremmed Kæmpe og fortæller, at han er sendt af Kinas Hersker, Kunkvín, som ligger udenfor med sine Skibe, og som er forlovet med Kejser Moguls Datter, Indíana, en fordringsfuld Dame, som har forlangt Spanieland samt Kong Alfons's Hoved af sin udvalgte; ellers vil hun ikke blive hans. Kunkvín, der antagelig er Kvindekender, har ikke spurgt om Grunde, men er straks taget afsted for at opfylde hendes Ønske.

Ingen forbavses, men Tistran rejser sig straks op og udfordrer Kongen af Kinesiens Land til Tvekamp.

Næste Dag mødes de to gæve. Tistran har et Skjold af hvidt Marmor, hvori der — med Runer — er hugget: Sejren kommer fra Himlen. Kunkvín er ingenlunde mindre flot udhalet, og paa hans Skjold staar der: Den Uovervindelige.

Dette viser sig dog snart at være Sandhed med Modifikation, for han fældes af Tistran.

Men Kineserne bringer hans Lig til Kejser Moguls Land, og den fagre Indíana græder, da hun faar det at se. Derpaa undersøger hun ham og finder i hans Krop en Stump af hans Modstanders Klinge. Den gemmer hun.

Imidlertid har Tistran heller ikke haft det for godt; han er bleven saaret af Kunkvíns forgiftede Klinge og ligger nu og kan ikke komme sig.

Men Gudskelov for ham har han faaet det Indfald, at hans Sygeseng skal staa nede ved Stranden. Gudskelov! For der kommer nemlig nogle Englændere, og de bringer ham til Indieland, hvor han helbredes af Indíana, som ikke kender ham.

Derefter kommer han tilbage til Spanien, hvor han holdes højt i Ære. Men han gaar i Fare, hvor han gaar — den onde Rauðrekur prøver paa at dræbe ham, Tistran undslipper dog.

Men Kong Alfons sidder stadig og sørger, fordi han har mistet sin unge Hustru, og en Dag spørger han Tistran, om han ikke vil have hans Riger og Lande; men Tistran siger nej og raader Kongen til at gifte sig igen — anbefaler Indíana: »Det er en Mø, som alle roser.«

Kongen betænker sig, men omsider udrustes der en Flaade — den unge Tistran sendes ud for at bejle til den unge Indíana. Rán holder en bevæget Tale til sine Døtre, Bølgerne, og anmoder dem om ikke at lægge Helten Hindringer i Vejen.

Da Tistran er kommet til Indien, gaar han ene i Land og giver sig til at tosse rundt i nogle Skove. Dér møder han et Uhyre, som enhver Zoolog vilde have erklæret for

en Illusion. Han kæmper med det, fælder det, men af Udmattelse ligger han længe daanet hen.

Da kommer Indíana, ser den store Daad, der er øvet, bringer Helten hjem og lægger ham i sin egen, fine Seng. Da han kommer til sig selv igen, beder han hende — og nu bliver der Brug for Sværdstumpen — om hun ikke nok vil rense hans Klinge. Da Indíana faar fat paa den, er hun ikke længe om at opdage, at det er Kunkvíns Banemand, hun har for sig, og nu vil hun dræbe Tistran.

Men Kejser Mogul kommer ret belejligt til i det samme og forhindrer hende deri — og Tistran bejler nu paa sin Konges Vegne til den glubske skønne, og Majestæten svarer, at hun nok skal komme til at sige ja, enten hun vil eller ej.

Indíana beder, om hun ikke hellere maa blive brændt, og da det ikke kan tilstedes, giver hun sig til at græde. Men hendes Moder forærer hende et Horn, fuldt af en underfundig Bryg, og siger, at naar hun vil lade sin Gemal drikke deraf og selv drikke deraf, vil de fatte mægtig Kærlighed til hinanden — og saa er den Sorg slukt.

Nu sejler Tistran og Indíana bort — hver paa sit Skib — og alt vilde være gaaet godt, hvis ikke Freya havde været.

Men Freya sad i Fensal (?) og fulgte deres Færd, og udfor St. Helena faar hun arrangeret et lille Vindstille — de ligger og kan ikke komme videre.

For at adsprede sig gaar Indíana i Land, ledsaget bl. a. af Galmeililie, og da Prinsessen bliver tørstig af Turen, sender hun Galmeilille ud paa Skibet efter en Læskedrik.

Naturligvis tager Ternen det første det bedste, hun ser, og det første det bedste er naturligvis Hornet med

den for den spanske Konge bestemte Elskovsdrik, og nu sker der Under over Under. Tistran, der er paa det andet Skib, ror Galmeililie i Land igen, Indíana kender ikke Hornet, men drikker og giver ogsaa sin elskedes Banemand at drikke.

Saa begynder det igen at lufte.

For nu har Freya Spillet gaaende med Knæfald og Kys — Tistran kan nemlig nok faa Indíana til at sige A, men derimod ikke B, ti B tilkommer retmæssigt den spanske Konge. —

Da Tistran omsider faar den dyre Ladning i spansk Havn, overleverer han den til sin høje Drot, og Alfons lader sig glædestraalende vi til Indíana i St. Laurentii Kirke. Men naturligvis kan Kærlighedens Ild i hendes Bryst ikke slukkes paa en Studs — den onde Rauðrekur begynder at lugte Brand og ymter noget derom til Kongen, men denne afviser ham med Foragt.

Saa sker det vidunderligste i denne paa Begivenheder rige Bog. En Nat kommer Tistran, uimodstaaeligt dragen af sin Elskov, i Underbukser, ind i Indíanas Sovegemak. Men da han vil krybe ned til den skønne, slaar han sin Næse til Blods paa Sengestokken — og det hvide Lagen rødmer. Indíana vaagner og beder ham blufærdigt staa op igen, hvad han i sin Skikkelighed ogsaa gør. Men saa er der nogen, der skriger Gevalt nede under Sengen — det er en Mand, som Rauðrekur for alle Tilfældes Skyld har posteret der — og ind træder tre elendige Skurke, som med et Brag lægger Tistran — Tistran, der fældede den uovervindelige Kunkvín og vog Indielands forfærdelige Uhyre — der falder nu et tilintetgørende Lys over disse Bedrifter — ned til hende igen og holder ham der. Kongen hentes; nu er der Syn for Sagn. Som

noget særligt graverende peges der paa Tistrans Næse og Blodet paa Lagenet.

De to elskende skal nu dræbes, men de frelses dog, og deres forholdsvise Uskyldighed kommer omsider for en Dag.

Men nu vil Tistran ikke blive længere ved Kongens Hof. Forsynet med et Billede i Guld af Indíana rider han bort og tager Tjeneste hos sin Farbror, Dagobert af Frankrig. Der udfører han ogsaa en Mængde Bedrifter, og til Løn derfor bliver han gift med Kongens Datter Inanda, med hvem han faar en Søn, Dagobert.

Imens har Indíana faaet en Datter Tormóna, og den onde Rauðrekur, der har staaet Alfons efter Livet, er bleven dræbt.

Men Tistran kan ikke glemme Indíana. En Dag er han redet ud for at tænke paa hende i Fred, men paa Vejen bliver han overfaldet og saaret af et giftigt Vaaben.

Paa sin Sotteseng sender han Bud efter Indíana, at hun skal komme med Lægedom, og befaler, at Skibet, hvis hun er med, naar det kommer, skal føre hvidt Flag.

Da Skibet kommer, vajer der hvidt Flag fra Masten, men Inanda, som har sine Grunde til ikke at kunne lide den Læge, der ventes, siger, det er sort — og Tistran dør af Sorg.

Men da Indíana ser det, siger hun til Alfons, som er fulgt med, at nu maa hun ogsaa dø af Sorg, og beder om, at Tistran og hun maa blive jordede sammen, og om, at han vil gifte Tormóna med Dagobert.

Kongen gaar ind paa begge Dele og flotter sig straks med at bestille en elegant Tospænder-Sølvkiste. Indíana dør.

Den næste Dag ser alle til deres ikke urimelige Forbavselse, at der er vokset en Lilje op af Indíanas Bryst

og en af Tistrans — og de to Blomster har slynget deres Toppe sammen.

Men fra den Tid fører de Franske — Tistran og Indíana til Ære — to grønne Liljer i deres Flag.

Saaledes er Historien — som man ser: Tristan og Isolde i islandsk Olietryk.

X.

Forfatteren var Bødker'en Sigurður Breiðfjörð, og denne Rimecyklus var hans ellevte — da den blev skrevet, var han omkring de 30 (født i 1800). I sin tidlige Ungdom havde han opholdt sig i København. Da Jónas læste hans Bog, var han paa Island, nylig hjemkommen fra Grønland, hvor han havde siddet nogle Aar og baandet Stave.

Blandt hans Digte findes der forøvrigt Ting af Værd.

Hvis denne Bog var udkommet paa Dansk, og i Romanform, vilde den sikkert have faaet lige saa mange Læsere som f. Eks. Mazarino, den store Røver i Elsass og Lothringen, eller Johannes Wildt. Men der vilde ingen Grund have været til at tage alvorligt fat paa den — den vilde simpelt hen ikke være blevet betragtet som hørende til Litteraturen.

Men Forholdene var anderledes paa Island — dengang.

Breiðfjörð var en folkeyndet Digter og stod i Anseelse. Ganske vist var man blevet noget mere kritisk overfor Rimerne i Almindelighed — man skelnede dog

mellem gode og daarlige — men hans hørte til det gode, ja til det bedste. Intet viste bedre, hvor langt Island var sunket i litterær Kultur.

Da Jónas Hallgrímsson kom til at tænke paa dette, tog han Pennen i Haand. Sagen voksede i hans Øjne og fik en Betydning, den i og for sig ikke havde. Det forekom ham, at Breiðfjörð og de andre Rimedigtere rejste en Skamstøtte for Island »til evig Spot og Latter for Alverden« — skønt de næppe nogensinde har tiltrukket sig den mindste Opmærksomhed dèr uden hos enkelte lærde. Men Illusionen gjorde den Nytte, at den hidsede ham endnu mere. Det var »Fjölnir«, der bar Angrebet frem. Jónas Hallgrímssons Artikkel var det første Forsøg i nyislandsk Litteratur paa litterær Kritik. Hans Drivfjeder er Harme, Ledestjærnerne hans naturlige Smag og sunde Fornuft.

For det første bryder han ganske Staven over Rimedigtningen som Kunst. Disse Forfattere betragtede nemlig kun det som deres Opgave: at versificere — og mange havde opnaaet en hyper-Wadskiærsk Rimfærdighed — de tog deres Stof og skjaldrede løs.

Men — siger Jónas — en Kunstner maa gennemtrænge sit Værk. Sit Æmne kan han tage, hvor han vil — en god Digter kan godt faa noget ud af et daarligt Stof. Men det første og store Bud er saa ikke at følge det Fortællestof, han har valgt. Det, det kommer an paa, er at skabe et indre Liv af Værd i de Mennesker, han behandler, og at fremstille det naturligt. Af sit Æmne tager han, hvad der tjener Digtningens Øjemed. Og saa ændrer han Handlingen og tildigter Episoder for at faa det frem, han vil have frem.

Men Rimedigterne slugte alting raat — af den Grund var deres Værker ikke Kunst.

Dernæst vender han sig mod Breiðfjörð.

De Uhyrligheder, denne havde begaaet, var det ikke vanskeligt at finde. Alene Scenen i Indíanas Sovekammer talte højt nok. Jónas spilder derfor heller ikke mange Ord derpaa.

Men saa søger han at paapege, hvad der kunde være gjort. Forholdet mellem Tistran og Indíana var saaledes en Opgave. Der skulde have været vist, hvilke Egenskaber der udvikledes hos ham, saa hendes Kærlighed kom til at spire, hvad der gjorde, den voksede og kvalte Hadet o. s. v. St. Helena, Galmeilille og Trylledrikken var ingen kunstnerisk Fremgangsmaade. Endvidere bød Sagnet paa en sammensat Karakter som Rauðrekur. Man skulde have set, hvorledes Avind og Herskesyge bemægtigede sig hans Sjæl, saa de blev den Uro, der naturnødvendigt maatte føre hans Handlekraft til Misgerning — medens han nu blot karakteriseredes ved Adjektiver og Skældsord. —

Skønt dette er ganske ligefremme Ting, er de sikkert løbet slemt rundt i Hovedet paa den arme Bødker, der aldrig havde tænkt, det kunde være nødvendigt at baande en Genius. Og det skulde ikke gøre ham mere selvsikker, hvad han fik at høre om sin Form.

Versene »flød« ganske vist, sagde Jónas, men de rev Mening og Velklang med sig i deres Strøm, og de hvirvlede med Fyldeord. Stavelserne betonedes tit forkert, der brugtes opstyltede Udtryk. Der ødsledes med Ord, som skulde karakterisere; Forfatteren havde een Gruppe til de Personer, han kunde lide, og een til dem, han ikke kunde lide. Men af hver tog han i Flæng efter Omstændighederne.

Herre Tistran er et Sted »mild«, et andet »haard«, og den eneste Grund til denne Sjælsforandring er, at Rimbogstavet i det ene Vers kræver et »m«, i det andet et »h«.

Og med Trusel om at komme igen, hvis nye Rimer af en eller anden skulde gøre det nødvendigt, lod Jónas Hallgrímsson Sigurður Breiðfjörð staa.

XI.

Midt i Maj 1837 rejser Jónas Hallgrímsson til Island. Han havde nu lagt Juraen hen paa den Hylde, han havde taget den fra, og var med gammel Lyst gaaet til den Videnskab, der drog ham, Naturstudiet. Professorerne Reinhardt og Forchhammer havde skaffet ham nogen Understøttelse. Til ogsaa at rejse for forslog den ikke, men da det var sit eget Lands Hemmeligheder, han vilde se at blive fortrolig med, tog han alligevel afsted.

Turen blev ikke særlig langvarig, men den blev betydningsfuld for ham — det første Skridt, der æggede til det næste. Ogsaa hans Digtning skød friske Skud.

Men først og fremmest var han nu Naturforsker. De Undersøgelser, han anstiller, er af forskellig Art — der er ikke det Fænomen, som ikke interesserer ham. Han hører, der et Sted er bleven skudt en »Udsæl« og iler straks derhen for at skaffe sig Vished om, hvorvidt dette omdisputerede Dyr var noget for sig selv eller hørte til en af de allerede kendte Grupper. Han gennemrejser Rangaavallesyslet og undersøger der de kolde, altid isfri Kilder,

mærkelige Gaader, hvoraf han finder særlig mange i Fljótshlíð og ved Foden af den Bjærgmasse, hvorpaa Øfjældsjøklen hviler. Han rider over en stor, øde Slette der paa Egnen, og han, den sagabevandrede, kommer i Tanker om, at den engang har været skøn og frodig. Det var her, Gunnar var redet, da han, dømt til Fredløshed, skulde forlade Landet. Her var hans Hest snublet, og han havde vendt sig og set op mod Lien og sin Gaard paa Hlíðarendi og sagt: »Fager er Lien, saa at jeg aldrig har set den saa fager. Agrene er gule og Tunene er slaaet. Jeg vil vende om og intetsteds rejse hen.« Vemodig standser Jónas ved den eneste, østen for Tværaa liggende, græsbevoksede Plet — det Sted, hvor man sagde, at Gunnar var blevet saa grebet — og ser ud over alt det Sand, Floden havde skyllet op. Og dette Syn dukker senere op for ham igen, mere gribende end de hede Kilders Skønhed og Nordlysenes Æventyr.

Men ved Geysir glemte han for en Stund alt andet. Fra sine Drengeaar havde han glædet sig til, han engang skulde se dette springende Væld — og nu kom han endelig dertil. En Aften Kl. 10 red han ind paa Laugar, den Gaard, der laa nærmest ved Kilden — og skønt det var mørkt og taaget, gik han straks ud for at tage et foreløbigt Skøn over Egnen.

Men der leges med hans Sanser; alt er indhyllet i Røgskyer, og rundt omkring koger og bruser det; imellem lyder det for ham, som naar en Hval en taagefuld Aften skyder op over Vandet og blæser. Han kommer ud paa en snehvid, bølgende Flade og synes, det er Is, han gaar paa; det skinner saa koldt imod ham dernede fra — og han kan ikke faa sine Øjne til at se anderledes, skønt han

ved, det er midt om Sommeren — skønt han forstaar, Isen maa være den af Vandet afsatte Kisel.

Han slog Telt paa den Græsplet, der laa nærmest ved den vulkanske Grund, og befalede sin Følgemand at vaage og kalde, hvis der skulde ske noget. Han kunde nemlig ikke blive ret længe ved Geysir og var derfor bange for, der skulde gaa noget fra ham — alt tydede paa, at der snart vilde komme et Udbrud. Selv vilde han nødigt sove, men Nattens Lyde luller baade ham og hans Ledsager ind. Uroen i hans Blod vækker ham dog allerede Kl. 5. Da han ser ud, er det lyst — Vejret er blevet ualmindelig smukt; mod Øst, bag en Række lave Bjærgaase, øjner han Hekla; rolig, majestætisk og ensom hæver Vulkanen sig op i den klare Luft; paa den sorteblaa Kegle straaler der hvide, fantastisk dannede Ispletter.

Men han faar snart andet at se efter; Strokkur (Kærnen) giver sig til at springe, og Videnskabsmanden i ham vaagner. Men det blev Betagelses-, ikke Iagttagelsesøjeblikke, der fulgte. Han ser Kilden — med ganske korte Mellemrum — sprude flere Gange. Den første Vandsøjle er 20 Alen og staar i 3 Minutter, den anden dobbelt saa høj og holder sig dobbelt saa længe. Men han gribes mere af det skønne Syn end han studser ved Straalens Størrelse og interesseres af dens Varighed: iført alle Regnbuens Farver stod den pludselig op i den blaa Luft, i sit eget Styrt, omgivet af et blaaligblegt Taagegevandt, og forsvandt med eet igen i det Kæmpesvælg, hvoraf den var steget.

Da han havde sundet sig lidt, kom han i Tanker om, at han ikke var taget til Island blot for at se, og han gik op mod Laugar for at hente Instrumenter til at maale Strokkurs Varmegrad med. Men paa Vejen møder han en

af Pigerne, der siger til ham, at nu »vilde Springkilden til at rense sig«. Han forstaar straks, at det er Geysir, der er Tale om, og vender øjeblikkelig for at skynde sig tilbage. Men han naar ikke at tilbagelægge de 100 Favne, han har. Udbruddet kommer, tryllebinder ham, han maa standse Gang paa Gang undervejs — Synet tager Vejret fra ham.

Derefter faldt der Ro over ham, og Resten af de 22 Timer, han ialt tilbragte ved Kilderne, brugte han til at anstille Maalinger. —

Efterhaanden led det mod Enden af Rejsen, men han skulde endnu opleve en Aften, der blev ham uforglemmelig. Det gav sig til at flamme over hans Hoved; han havde set Nordlys før, men aldrig nogen saa skønne.

Han red den Gang henover den høje, vidtstrakte Bjærgslette, der skiller de sydlige Bygdelag fra de nordlige. Luften var klar, det var Vindstille. Kystfjældenes Toppe hævede sig højt mod Himlen. Nedenunder ham og hans Følge, i Dalene, svømmede der en blaalighvid Taage.

Natten nærmede sig

Da Solen var gaaet ned, blev Bjærgtoppene endnu en Stund ved at gløde, indtil de sluktes, en efter en, som Lys der gaar ud. Det bliver nu mørkt, men lidt efter lidt faar Stjærnerne mere Magt, og alle Genstande træder tydeligere frem; Kulden gør den faldende Dugg til Rim, Jordoverfladen begynder at glimre.

Men ved Ellevetiden viser der sig nogle Striber paa den nordlige Himmel; de ligner smaa, lette Skyer — og pludselig strømmer der nogle stærke Lysbølger frem. Men deres Bevægelser sagtnes efterhaanden, og der danner sig en rolig, klartlysende Masse i Nordvest; den aabner sig i

Midten, og derved opstaar der en Ring — og fra den stikkes der takkede Straaler ud i alle Retninger. Det hele havde Form som en af de Glorier, man paa gamle Træsnit ser om Helgenbilleders Hoveder.

Alt dette spejler sig klart i hans Sind; men saa giver Skæret sig til at bølge, saa vidt det spænder; Lysmassen vokser pludselig til, som Gas der antændes — en stor Del af den nordlige Himmel staar i Luer. Han synes, han i al denne urolige Ild kan se noget af den faste Form, men er ikke sikker derpaa.

Rejsen fortsættes, men Maanen kommer op, og Himmellysene taber i Kraft; de gaar dog ikke ganske bort, men viser sig nu og da igen, indtil Daggryet fordunkler dem. Der bliver kun nogle tynde, bleghvide Flager tilbage, som maaske er Skyer og maaske Rester af den natlige Pragt. —

Men det bliver ikke disse sidste Indtryk fra Rekognosceringsrejsen, der nu udløses i Sang. Derimod skyder den sandede Egn ved Tværaa sig igen frem i hans Tanker. Maaske har det, at han snart skulde forlade Landet og gaa en ubestemt Skæbne i Møde, faaet ham til at tænke paa Gunnar; maaske har han med Bjarni Thórarensen, hvem han besøgte — Bjarni var dengang Amtmand over Nord- og Østfjerdingen — talt om Fljótshlíð; maaske har hint Sted hele Tiden ligget dybt i hans Sind — et Billede paa Landet i Forfald.

Da han red fra Bjarni, var han usædvanlig tavs. Vejviseren, han havde faaet med, forsøgte forgæves at faa en Samtale i Gang med ham. Jónas afbrød ham med et: »Stille! Jeg er ved at digte« — og siddende paa Hesteryggen formede han »Gunnarshólmi«.

Da Vejviseren kom tilbage til Amtmandens Gaard,

havde han en Afskrift af Digtet med til Husherren fra den bortdragne Gæst.

XII.

Gunnarsholm.

Der skinned Sol paa Landets Sommerveje,
og gyldenrødt om Øfjælds Sølvertop
sank Skæret i sit Skrud til Aftenleje.

I Øst den knejser, denne Kæmpekrop,
og Himlens Hav dens klare Isse svaler,
højt i det rene Blaa den rager op.

Drøndybt en Fos til Klippens Hersker taler
paa Stenfaldsskrænten under Jøklens Rod,
hvor Frost ved Guldet staar paa Vagt med Fjaler.

Men Tindefjældene staar fast paa Fod
i blaasort Kappe paa den anden Side;
grønt flyder Bæltet Dalene imod.

Med Hjælmene af Sne, de klare, hvide,
ser gennem Rangaaslettens skønne Jord
de Strømmene, de blaa og stride, glide.

Rundt om i lave Hytter Bønder bor,
paa Blomstertun, paa Grønsværsletter brede.
Men Heklas Tinder knejser højt mod Nord.

Toppen er Is og Dybet Ild. Dernede
rykker Ufærd og Død, hver Dag der gaar,
haardt lænkebundne til og brummer vrede.

Spejlblankt i Vejret Sortflinttaget staar,
den mørke Sal det højt mod Himlen rækker.
Nu til en dejlig Egn dit Øje naar.

Markarfljót bruser. Skønne Skove dækker
Dalen, den kløver. Kornet bølger tæt
langs med dens Bredder. Mange Enge strækker

derfra, med Blomsterplet ved Blomsterplet,
sig langt i Lien ind — hver bred og fejer.
Klogule Ørne skriger; de har let

til Fangst, ti Fisk i hvert et Vand der leger.
Lyst blinker Droslers Sværmes Vingeslag,
rønsmykte Lundes store Kroner svajer.

Fremtrukne staar to Heste denne Dag
hist ved den flotte Storgaard under Lide,
hvor man kan høre Bølgefaldets Brag.

Ti selv i Solvejr hviler ej den hvide
Brænding mod Øsand — den, som Rán har rejst,
der hvor hun Verdens lange Strid maa stride.

Snart faar sit stærke Ankertov det hejst,
hint rælingsfagre Skib med Sejl om Raa.
Guldtrynen gaber — barsk har Bølgen knejst.

To stoute Kæmper skal ombord derpaa
og føres bort fra Fosterjordens Strande —
ved ej, hvornaar de atter der skal staa.

Livet de slide skal i fjærne Lande;
ude man savner hver, som man har kær.
Den Sandhed Skæbnen vil at de skal sande.

Nu er der tomt, hvor før det hvasse Spær
hang paa den høje Væg paa Lidarende.
Det blinker, hist hvor Gunnar rider. Nær

ved ham, paa blodrød Hest, hans nære Frænde
traver, gjordet med staalblaat Sværd til Strid.
Kolskegg han hedder, køn, og let at kende.

Nu rider begge Brødre frem en Tid.
Gangerne strækker ud langs Elvens Blaaning.
Hist blinker Øsund. Kolskegg stirrer did.

Men Gunnar vender sig mod Liens Skraaning,
drejer saa frygtløst, skønt han ved, han drager
Dødsfjender efter til sin gamle Vaaning.

»Aldrig har Sæden syntes mig saa fager,
spredt græsser Kvæget paa den grønne Vang,
rødt blinker Rosen ved den gule Ager.

Her vil jeg blive al min Tid, saa lang,
saa kort som Gud den giver. Far nu vel,
Broder og Ven.« — Saadan det gik den Gang.

Ti Gunnar vilde heller slaas ihjel
end drage fra sit Land og leve ude.
Fnysende Fjender slynged lumsk med Held
sorte Dødslænker om den helteprude.
Skøn er hin Saga mig alligevel,
hviler mit Blik paa Græssets lave Pude,
hist hvor den ses, grøn i den øde Flade,
vandtruet, Gunnarsholm den sejersglade.

Hvor lange Agre før gav mange Fold,
vælter nu Tværaa larmtung over Sandet.
Solrødt ser end hvert gammelt Fjæld, at gold
Elven har ødt sin skønne Dal med Vandet.
Flygtet er Dværgen, død er Klippens Trold,
Bonden er dorsk, alt Folkets Liv forbandet,
men Kræfter, ingen nogensinde kendte,
værner den lave Holm, hvor Gunnar vendte.

XIII.

Da Bjarni Thórarensen havde læst, hvad Jónas havde skrevet, udbrød han: »Nu er det nok paa Tide, jeg holder op med at digte.«

Han stod jo overfor en ny Kunst, og han har følt sig slaaet af de snilde Terziners Bølgen og det rene Sprógs fine Vellyd. Paa det formelle Omraade var Jónas allerede saa ganske Mesteren af de to — og Gunnarsholm var til da hans og ny-islandsk Digtnings største Bedrift i rytmisk Henseende. Bjarni havde aldrig skrevet noget tilnærmel-

sesvis saa kunstfærdigt, hans Sprog kunde ogsaa undertiden være plettet. Naar han blot fik sin Idé udtrykt, brød han sig mindre om, hvordan den kom til at lyde. Nu havde han mødt noget andet, noget ukendt — og man beundrer jo gerne det, man ikke selv kan.

Men endvidere maa Digtet have haft ligesom et personligt Bud til ham. Dets Handling foregik i den Egn, han kendte saa godt, hans Barndoms, og hans Drengedrømme havde saa tit drejet sig om dets Hovedperson. Han siger i et Vers af »Fljótshlið«:

»Ofte har jeg siddet deroppe, hvor Gunnars Høj, rejst paa den høje Bakke, hævede sig under de skønne Lier. Det var mig da altid, som om jeg saa Helten i Stridslarmen kæmpe kækt, ene mod tredive.«

Nu, som Mand, saa han ham igen i en Mands Drømme.

Og han hørte atter den nye Tids Tanker. »Gunnarsholm« behandlede ligesom »Island« Modsætningen mellem før og nu, men Tyngdepunktet var blevet et andet. »Island« hensatte ham til de Dage, da Landet var rigt og frit — men i det Digt var Friheden Hovedsagen. Der var et Modstykke til Forholdene, som de var, da Torgeir stod paa Tinge:

Snorres Bod er en Stald o. s. v.,

men intet til Livet i de fagre og frodige Dale. Men »Gunnarsholm« viste det pinefulde Syn af frugtbart Land, der var hærget. Modsætningen mellem Rigdom og Fattigdom var Hovedsagen her. Frihedens Tempel var styrtet, og det kunde blive svært nok at faa det rejst igen, men endnu vanskeligere vilde det blive, naar Armoden hindrede de arbejdende.

Modsætningen mellem før og nu var altsaa bleven

skærpet. Bjarni havde mest haft Øje for Sammenhængen mellem før og nu — havde forherliget Fortidsaand, hvor han traf den hos samtidige. Men her saa han Nutidsaand forherliget gennem en henfaren. Her var den døde de levendes Tolk.

Jónas havde ikke alene bragt Bjarni Bud fra hans egen Verden, men han havde gjort det paa en genial Maade. Gunnar var et vidunderligt Greb. En Gang i hans Liv havde hans Røst haft den samme Længselens Farve som de unges. Det Land, de savnede, eksisterede jo ikke mere, det havde kun været. Men der var ogsaa i hans Liv et Tidspunkt, da Fædrenejorden havde staaet som en Virkelighed i Drømmens og Fjærnhedens Skær, og det var dette Tidspunkt, der var grebet. Et kort Ridt endnu, og Havets Bølger havde baaret ham bort. »Fager er Lien, saa at jeg aldrig har set den saa fager.« Dette er Øjnenes Skyld. Hvorfor skulde den ikke mangen Gang have været lige saa smuk? Men nu er den ikke mere hans, Gaarden paa Hliðarendi; derfor drager den ham saa stærkt.

Hermed ophørte Ligheden mellem Beundreren og den beundrede. Gunnar vendte virkelig tilbage, Jónas kunde kun naa sit forjættede Land ad Poesiens gyngende Bro, men medens han vandrede ad den, gav hans Helt ham Tryghed. Gunnar havde jo set, hvad han kun længtes efter at se; det gav Vejen et sikkert Maal. Og han kunde kalde med hans Ord: de vidnede med en Klang af Sandhed, som hans egne ikke vilde have formaaet. —

Tilsidst var der i Jónas's Digt noget individuelt. Det var ikke blot den nye Tid, der talte gennem sin Digter, men denne talte selv med. Bjarni Thórarensen havde altid interesseret sig for Mennesket. I »Gunnarsholm« er det

Kærlighed til Egnen, der faar Bonden paa Hlíðarendi til at handle, som han gør. Her var en Hendragen til Naturen, som islandsk Poesi ikke havde kendt siden Eggert Ólafssons Dage. Men den var mere digterisk, mere for Naturens egen Skyld.

En saadan havde Bjarni ikke haft. Men han kunde fornemme. Dog maatte han for at skildre sine Indtryk legemliggøre dem. Derfor faar de ikke Præg af at stamme fra et bestemt Land. Men de er nordlige, fjældfødte. Han skildrer heller ikke en enkelt Egn, men han skildrer f. Eks. Vinteren.

Hvem rider saa brysk
paa hin Bro af Guld
over højen Himmel?
Hesten er snehvid.
Væligt den ryster
sin Rimsølvmanke;
fra dens Staalsko springer
sprudende Gnister.

Hans Brynje glitrer,
graa er dens Lød;
et Skjold af Is
om hans Aksel hænger.
Sværdet svinger,
svaler Luften;
Nordlys vajer
og vugger paa Hjælm.

Saaledes formede Folk i en mytedannende Urtid deres Guder.

Men medens Bjarni kun kan fornemme, kan Jónas se; han personliggør ikke Naturen, hos ham lever den sit eget Liv. Og han giver den enkelte Egn med en Fylde af dens særlige Træk. Men dette er endnu ikke det karakteristiske for hans Digtning. Naturfølelsen er heller ikke Stammen i »Gunnarsholm«, men den er en stor Gren derpaa — maaske en uforholdsmæssig stor. Det var ogsaa den, der vendte mod Solsiden i ham, og efterhaanden skulde den komme til at tage Lyset fra de andre. —

Da Tómas Sæmundsson havde faaet Fjölnir for 1838, hvori »Gunnarsholm« stod, skrev han til Jónas om Aargangen. I Brevet stod bl. a. disse Linier: »Hvad dit Digt angaar, skal jeg ikke kunne sige noget om det, for jeg har ikke læst det.«

Dette havde naturligvis sine Grunde. Præsten paa Breiðabólstaðir og Provsten i Rangárþing var endnu lige saa ildfuld og energisk, som den unge Kandidat Tómas havde været, men hans Interesser var mere og mere kommet til at gaa i praktisk Retning; han vilde Reformer, ikke Digte. »Lær først Folk at tænke, saa lærer de nok efterhaanden at tale,« skrev han til Vennerne, der altid vilde rette Stil i hans Artikler. Selv pegede han altid paa det haandgribelige, det, der laa ligefor.

Han søger at sætte Liv i Landboerne, og han læser Fiskerne Teksten.

De drev deres Næringsvej daarligt, fortalte han dem. 1837 havde Søen kunnet give noget. Saaledes var der Onsdagen før Skærtorsdag nede i Rangaavallesyslet fanget 30600 Fisk, hvis Værdi kunde anslaas til 2601 Rigsdaler. Og selve Højhelligdagene var Vejret godt, men derefter var det blevet daarligt, og da det igen var blevet til at gaa ud i, var Fisken stukket af.

Men man skulde tage det gode, mens det var til at faa. Hvad lignede nu det at blive hjemme Skærtorsdag! Det var der ingen Mening i, og det var en løjerlig Maade at dyrke Gud paa. Naar han sendte en saadan Velsignelse af Fisk, at man saa at sige kun behøvede at strække Hænderne ud for at fange dem, skulde man med taknemmeligt Sind gaa ud, hvad Dag det saa var, og fange hvad man kunde faa. Saaledes burde det sig rette Fiskere at være. Og vilde de absolut vise, at der var

Forskel paa Hverdage og Helligdage, kunde de jo, naar de gik ud paa de sidste, lægge Halvdelen af Indtægterne fra Turen i Sognets Kasse. Saa havde de noget at staa imod med, hvis det skulde knibe en anden Gang.

Han opmuntrer dem til at benytte deres altfor rigelige Fritid: de burde selv behandle deres Fisk, ikke overlade det til Købmanden. Han formaner dem til Sparsommelighed: de lagde altfor mange gode Penge hos Købmanden til Kaffe og Brændevin o. s. v.

Fjölnismændene er ved at glide fra hinanden. Vennernes Opmærksomhed gik i andre Retninger. Men hvis Tómas Sæmundsson havde læst »Gunnarsholm« igennem, vilde han sikkert have kendt sin Aand deri og forstaaet, at Digtet var fremgaaet af en Stræben, der var i Slægt med hans egen.

Ti Fortidsbilledet var tillige et Fremtidsbillede. Medens Jónas var redet hen ad Landets Sommerveje, havde han set mange grønne Enge og megen god Jord. Naturen vilde nok arbejde, derimod var der en altfor stor Del af Befolkningen, som ikke havde Lyst dertil. Men Bonden paa Hlíðarendi havde kunnet kaste sit Blik paa gulnende Agre, som han med egen Haand havde saaet. Jónas dvæler i sit Digt gentagne Gange ved det, han savner — Sporet af Menneskers Arbejde. »Gunnarsholm« paakalder Energien. De gamle Fjælde, de faldende Fosser er ikke nok; der siges, ikke direkte, men underforstaaet: Her bliver først skønt igen, »naar lange Agre giver mange Fold.«

Ti hvor dybt Digtets Mismod end er, er det dog ikke haabløst. Der var jo dog et Sted, Ødelæggelsen ikke havde naaet — og han tager det symbolsk. For der var jo ogsaa i nogle — deriblandt i ham selv — en fast Tro paa, at der atter kunde vækkes Vilje i det islandske Folk.

Og paa denne Tro hviler Digtet som Magnetnaalen paa sin Tap. Peger den mod Nord, viser den ogsaa mod Syd. Sang han om Fortid, varslede han ogsaa om Fremtid. —

Da Verner v. Heidenstam havde læst »Gunnarsholm« — i Poestions Oversættelse — sagde han — er der fortalt mig — at han fandt, det var et smukt Digt, men der var nogle romantiske Pletter deri.

Grunden til, at det blev forelagt ham, var, at han selv havde behandlet samme Æmne som Jónas i: För mig finns ingen väg från hemmets dörr.

Høstens stille Aftenstjærne brænder saa klart som aldrig før, men Torvet udenfor Huset ligger øde. Dyb Trang til at meddele sig vælder op af Digterens Sjæl, men af levende Væsener ser han kun en fattig Spillemand, som er ved at gaa hjem. Ham byder han da ind til sig:

För mina tomma rum och mina minnen
berätter jag en saga vid ditt spel.

Sagaen, han beretter, er Gunnars:

Islands Goder sidder paa deres Bænke og raadslaar. Himlen hænger regntung ned over Tingsletterne. Mellem Boderne er der Bulder og Støj, Kræmmeren falbyder sine kostbare udenlandske Sager. Men ude paa Grønsværet, der hvor det eneste, blege Solskær ligger, der staar en ensom Mand, »den böjde Gunnar ifrån Lidarände«. Det er hans Skæbne, Dommerne er ved at afgøre. Fordum har ingen været saa hædret som han, men nu forkyndes — og der bliver Stilhed over alt Tinget — Fredløshedsdommen over ham. Modgangens Tynge har allerede mærket ham:

De drag, som fordom lett så rosigt ungt
af vinter skrynklats på en enda månad.

Nu er det sidste Slag faldet. To Tiggersker gaar ham forbi og haaner ham — og bøjet gaar han bort fra Tinget.

Uvis om, hvad han skal gøre, kommer han hjem. Men Oldingen, hvis Raad alle paa Gaarden plejer at følge i alt, ligger stum i Sengen og vil ikke oplade sin Mund. Da tager Kolskegg Ordet og ægger sin Broder til at rejse, skønt han ved, at Savnet vil følge ham:

— ingen jordens kungadryck skall smaka
som brunnens vatten på din faders gård.

Men:

Till landsflykt födas våra främsta män.
Var stolt att hedern ej blef dig förmenad.
Den är ej värd ett handslag af en vän,
som icke tio längtar att se stenad.

Alle Ører hører, hvad Kolskegg siger, men alle Øjne hænger ved den bedagede i Sengen — og nu rejser han sig, og med rystende Haand peger han — støttet af andres Arme — paa Engen, hvor Hyrden driver Hjorden afsted. Gunnar gaar ud og kaster betaget et Blik paa alt sit Eje. Derpaa vender han, med sin Hustrus Haand i sin, tilbage til Højbænken, biende paa den Stund, da Fjenderne skulde komme og slå »till döds en glömd och fredlös man«.

Han talte sakta: — Fager blommar liden.
Hon aldrig tycktes mig mer fager förr.
Min gula åker väntar skördetiden.
För mig finns ingen väg från hemmets dörr. —

De to Digte ligner ikke hinanden meget i Handling. Jónas følger Sagaen, Heidenstam fantaserer frit. Men de er ogsaa meget forskellige i Tone.

Grunden er let at se. Jónas's Forhold til Gunnar er nationalt; det er Heltens Kærlighed til Fædrelandet, han vil forherlige; »Gunnarsholm« er opstaaet i den islandske Renæssances første Dage og kan kun tænkes opstaaet da; Jónas digter for et Folk, der trænger til at vækkes.

Men den Følelse, der bærer Heidenstams Digt, er en Hjemfølelse; hans Forhold til Gunnar er personligt; det er ikke Fædrelandet, denne nødig vil forlade, men Fædrenegaarden. Heidenstam digter her ikke for et Folk, men for den enkelte. Lige saa lidt som han har behøvet at vælge en svensk Bonde til Hovedperson, havde han behøvet at vælge en islandsk; han kunde godt have brugt en Hottentot; hans Digt er universelt.

Det kan derfor overalt vente at finde sin Læser; det er ikke tids- og stedsbundet. Men Jónas Hallgrímsson har umiddelbart kun kunnet forstaas tilfulde blandt sine samtidige Landsmænd. Og af dem har han villet forstaas.

Heidenstam derimod kan henvende sig til den tilfældige — i Grunden taler han jo kun til sig selv:

För mina tomma rum och mina minnen
berättar jag en saga vid ditt spel. —

Der er ogsaa stor Forskel paa de to Digte i Udførelse, og her har Jónas fjærnet sig længst fra Sagaen.

Paa eet Punkt har dog begge Forfatterne været enige. I Njála er det et Tilfælde, der gør, at Gunnar kommer til at se op til Gaarden paa Hlíðarendi. Hesten snubler — men baade Jónas og Heidenstam har strøget Tilfældet.

Ellers skilles deres Veje. Sagaen tegner helt igennem med individuelle Træk. Gunnar betyder ikke Islænderen overhovedet — ikke engang Broderen, Kolskegg,

tænker som han — og hans personlige Egenskaber, f. Eks. Vennesælheden, træder frem.

Ogsaa Heidenstam tegner med individuelle Træk, men med andre end Njálas; hans Skikkelser har kun Navnefællesskab med dem, de er opkaldt efter, derimod ingen indre Lighed. Men de er Mennesker. Hans Gunnar har været glad ved sit Ry, han bøjes under Skæbnens Tynge, han staar raadvild i Bestemmelsens Stund. Og Kolskegg er bleven stor, stolt og bitter. Hvad Heidenstam har taget bort af det laante, har han erstattet af sit eget.

Men Jónas kunde kun daarligt tegne Individer. Hos ham udfyldes det tilbageblevne af Sagaens Figurer af det tomme Rum; han trækker dem ikke op igen; af Kolskegg staar der kun en enkelt Streg: Forventningen (han stirrer ud mod Eyjasund), men man ved ikke engang, om han er længselsfuld eller urolig. Og hos Broderen ser man ikke stort andet end Fosterlandsfølelsen: Gunnar er ikke mere Gunnar, men den idealiserede Islænder. Af sig selv vender han sig mod »Liens Skraaning«. Og naar han gør det, sker det — maa man slutte — fordi hans Hjærte hele Tiden har været fuldt af det, der tilsidst flyder over hans Læber. Det er ikke en pludselig taget Beslutning, men noget ubevidst, han bliver sig bevidst, naar han siger:

Her vil jeg leve al min Tid o. s. v. —

Heidenstams Digt vil vel i vore Dage virke stærkest paa de fleste. Pletterne i »Gunnarsholm« er lette at se. Historisk forkert er det, at Gunnar lægger sit Liv i Guds Haand — han var nemlig ikke kristen. Men dette har selvfølgelig ikke stort at sige. Værre ser »de røde Roser« ud; men de er næppe nogen gammeldags Romantiseren, snarere en Frugt af Jónas's Lokalkendskab. Derimod

breder Naturbeskrivelsen sig for stærkt i Forhold til Helheden — Indgangen er for lang. Det er Agrene og Tunene, der spiller en Rolle for Gunnar, ikke Eyjafjallatind og Hekla. Og det er i det øde Land, Jónas's Følelse er groet, ikke paa de faste Sten.

Men ogsaa Heidenstams Digt har sine Pletter. Mindst betydende er de historiske, hvoraf det vrimler og som ogsaa virker en Del generende paa den, der ved bedre Besked. Men de skæmmer ikke Digtets Grundstemning. Værre er det, at der bliver indført en Person, som man ikke forstaar. Akkompagnement leverer han jo ikke, og naar han intet har at gøre der, hvad skal han der saa. Man havde dog nok Lyst til at se den Spillemands Maaben, mens hans indadvendte Vært fortæller sin Historie, og man savner at høre ham snorke, efter at den er forbi.

XIV.

Jónas Hallgrímsson sejlede atter over Nordhavet.

En Dag i Efteraaret 1837, da Páll Melsteð gik en Tur ned ad Østergade, mødte han ham og blev meget forbløffet — Digteren saa just ikke promenadeklædt ud, bl. a. var han barbrystet. Men Jónas forklarede ham spøgende, at dette var en Kielerstudentermode, som Nøden havde tvunget ham til at tage op; han havde ikke haft noget rent at hænge om Halsen, og nu haabede han, han kunde gaa og gælde for en Tysker, til han slap i Hus.

Snart begyndte han at lægge nye Planer; men foruden sine smaa Kaar havde han nu ogsaa faaet et daarligt

Helbred at kæmpe med; og paa Rejsen havde han lagt sig efter at drikke mere end godt var, og han kunde ikke vænne sig af dermed igen.

Planerne spirede dog.

Han vilde udgive en Bog om de islandske Vulkaner; fra mange forskellige Skrifter havde han samlet Efterretninger om dem, deres Udbrud og Dannelser, og nu vilde han beskrive hvert enkelt ildsprudende Bjærg og fortælle hvert enkelts Historie.

Og han vilde til Island igen. Naar han kom derop, vilde han studere Fiskeriforholdene ved Kysterne, idet han mente, der kunde vindes en Del Udbytte ved at sammenligne, hvorledes Baadelagene paa de forskellige Steder bar sig ad; hvis det viste sig, at nogle fulgte en bedre Fremgangsmaade end andre, kunde Kendskab til de førstes komme alle tilgode. Men Hovedøjemedet med Rejsen skulde være at samle til en islandsk Naturhistorie.

Endnu en Hensigt havde han. Han foreslog det islandske litterære Selskab, at det skulde lade en ny Beskrivelse af Landet udarbejde; hvad han saa og opdagede paa sin Tur, kunde da benyttes hertil; men man skulde desuden samle alle mulige Efterretninger, gamle og nye, som skildrede enten hele Øen eller enkelte Herreder, for at Bogen kunde blive saa fuldstændig og nøjagtig som muligt.

Det lykkedes ham ogsaa at skaffe sig nogen Understøttelse.

XV.

Men den Jónas Hallgrímsson, der i Foraaret 1839 igen rejste til Island, var trods sin Ungdom og sin Iver saa halvt om halvt en nedbrudt Mand. Allerede i København havde han været syg, men værre blev det ved de Strabadser, han stadig bød sig paa sin Rejse.

Den første Sommer besøgte han Nordlandet; han red rundt til en Mængde Steder, hvor der, efter hvad Folk sagde ham, skulde være Brunkulslag, og han tog op til Mývatn og undersøgte de Svovlgruber, som fandtes der. Heroppe traf han Steenstrup, med hvem han senere slog Følge sydpaa.

Men hele Vinteren maatte han holde Sengen, og Sygdommen trykkede ham paa mange Maader. Det pinte ham, at han ikke kunde holde sine Forpligtelser; de Indberetninger, han skulde sende ned til København, kunde han ikke faa færdige i rette Tid. Og derved kom han ogsaa til at lide under Pengemangel; for som Følge af hans ufrivillige Forsømmelser trak det i Langdrag med den Understøttelse, han skulde have. Men det værste var dog, at han blev saa tungsindig og viljeslap, at han ikke brød sig om at skaffe sig Lægehjælp.

Henimod Foraaret blev det bedre med ham. Tómas Sæmundsson skrev da til ham og bad ham indtrængende komme hjem til sig; han vilde sende ham Heste, og han skulde blive hos ham paa Breiðabólstaðir til ud paa Sommeren. Men Jónas vilde ikke. Saasnart han følte sig nogenlunde rask, genoptog han sine Farter.

Overalt hvor han kom frem, søgte han at skabe Virkelyst; han tog til Orde for, at det offentlige skulde tage

sig af Jordbruget, og at Bønderne skulde have Saafrø udleveret; der var megen Jord, som var saa god, at der kunde trives mange Slags Grønsager samt Kartofler deri. Han prøvede paa at skabe Sans for gamle, sælsomme Ting, undersøgte Smykker fra Fortiden, forskede i Runeindskrifter o. l. Men under alt dette gik Islandsbeskrivelsen ham ikke af Minde; han opfordrede Præsterne til at forfatte nøjagtige Beskrivelser over deres Sogne — dem vilde han saa senere benytte.

Men hans Virksomhed fylder ham ikke helt, Tungsindet vil aldrig rigtig forlade ham, og han begynder at se tilbage:

Ich denke dein:

Dig mindes jeg, Mø,
naar den milde Sol
højt paa Himlen straaler,
mindes dig, naar Maanen
i det moderlige Hav
synker sølverklar.
— — — — — —

Hvor har vor Skæbne
kunnet ville det saa,
at skille os fra hinanden?
Hvi fik jeg ej Lov
til at leve og blive
alle Dage hos dig.
— — — — — —

Sollyse Møer,
som jeg siden traf,
drog mig dig i Hu.
Derfor gaar jeg ene
og uden Støtte
imod de mørke Døre.

XVI.

Medens Jónas Hallgrímsson var paa denne Rejse, hændte der noget, som blev drøftet rundtom i Landet.

Det var i Aaret 1840. Kristian den ottende havde udstedt sin Forordning om Oprettelsen af en særlig Stænderforsamling for Island — det, som Baldvín Einarsson i sin Tid havde kæmpet for, og som aldrig var blevet lagt hen. Den skulde virke paa samme Maade som de øvrige Provincialstænder, »hvorhos og i Særdeleshed« det vilde blive at overveje, om det ikke vilde være rigtigst at kalde denne Forsamling Alting og holde den paa Sletterne ved Økseaaen og saa vidt muligt indrette den som det gamle Alting.

Saasnart Tómas Sæmundsson havde læst det kongelige Budskab, hørte han Jorden drøne under Hestehove; Skarer kom ridende, fra Nord og Syd, fra Øst og Vest; alle drejede de ind gennem Almannagjá, Boderne fyldtes, Tinget blev sat.

Og han grov Graagaasen op. I 14 Dage skulde man blive paa de gamle Sletter, som da den var Lov i Landet. Man skulde have en Lovrette med 48 Lovrettemænd, og man skulde drøfte sit eget og ikke bryde sig om, hvad man imens tog sig for i Danmark.

Ti Kongen havde ved sit Ord bygget en Port, gennem hvilken Islænderne skulde vende tilbage til de gamle hæderfulde Dage; den Aand, Fortidens Mænd havde haft, vilde fylde deres Efterkommere — selve Tingstedet vilde indgive dem den. Og de aarlige Sammenkomster vilde styrke Nationalfølelsen, og der vilde atter blive et aandeligt Røre i Landet, som der ikke havde været i mange, mange Aar.

Ildfuld og begejstret slyngede han sine genlydgivende Ord ud blandt sit Folk.

Men nogle sagde: »Hvad skal vi med et Alting? Vi har saamænd nok at gøre i Forvejen. Island bliver jo alligevel aldrig til noget. Det var rart, om vore ærede interesserede Landsmænd i København vilde passe sig selv og lade være med at dynge nye Byrder paa os.«

Andre ytrede: »Vi har jo en Regering. Lad den om, hvad der skal gøres. Den ved det jo alligevel bedst.«

Atter andre mente: »Et Alting kunde være godt nok; men mon Almuen egentlig vil bryde sig om det. Ti hvis den ikke gør det, maatte alt hellere blive som det er.«

Men Jón Sigurðsson sagde: »Det er af yderste Vigtighed for Island, at det faar sit Alting, og alle bør vi gøre, hvad vi kan, for at faa det oprettet. Men det skal holdes i Reykjavík. Det er det eneste hensigtsmæssige Sted, alene af den Grund, at alle Bøger, Breve og Dokumenter opbevares der, og skal en Tingmand kunne danne sig et selvstændigt Skøn om en Sag, maa han have let Lejlighed til at gaa til Kilderne.«

Men Tómas Sæmundsson vilde hellere intet Alting have end have et i Reykjavík. At lægge det der vilde være at berøve det enhver Betydning, mente han. Reykjavík var ikke, hvad den skulde være; den var jo halvdansk. Desuden laa den i en Udkant af Landet — det vilde blive en altfor lang Rejse for Folk at tage derhen. Og det vilde være uheldigt for Bønderne at komme der; deres Levemaade vilde stikke af; de vilde blive til Latter. Desuden vilde de ikke kunne gøre sig gældende; enhver, der havde set en Bonde staa overfor en Købmand, vilde have mærket, hvor ufri han følte sig.

Nej! Økseaaen var langt bedre. Og de Bøger etc., der kunde blive Tale om, kunde jo let medbringes eller hentes. Forøvrigt vilde det heller ikke blive saa svært at være Tingmand; man kunde jo blot høre efter, hvad der blev sagt, og derpaa afgive sin Stemme.

Dette har Jón Sigurðsson sikkert læst med et lille Smil. —

Jónas Hallgrímsson stod ganske paa Tómas Sæmundssons Side, da det gjaldt om at ildne:

— — — — — — —
Der skal stærke Hjørnesten
til stolte Huse,
i en Køl skal der Kærnetræ.
Bonden er Gaardens Støtte
— Gaarden er Landets Støtte —
hold ham i Ære og Agt.

Fører en Hersker
en Hær fuld af Mod,
følges hans Sværd af Sejr.
Men daarligt vil det gaa,
drager han ud
fulgt af dumme Folk.
— — — — — — —

Bierne bærer
deres Byrde — hver
en lille kun — til Kuben;
men derfra kommer
de dejligtklare Lys
paa Himlenes Herres Alter.

Det vidste tilfulde
den virkelystne Konge.
Op fra Stolen han stod,
støtted sig til Guldstaven.
»Frihed vil jeg give
de fremfærdslystne
Isøens
ætstore Slægter.

Herrer skal stige til Hest,
beherske Land med Lov,
myndigdjærve Mænd
skal mødes med hverandre,
driftige Ordets Mestere
staa drøftende paa Tinge,
folkekaarne Hædersmænd
høre fra Tingstene.

Saadan skal det unge
Alting ordnes,
som de selv
synes, det er bedst.
En Gave jeg gav.
Den gavne længe
det Folk, det Land,
hvis Lykke jeg vil.«

Der blev tyst i Rigens Raad,
der var talt af en Fyrste;
den mægtiges skønne Øjne
saa ud paa Landets Store.
Foran Stolen han stod,
støtted sig til Guldstaven.
Aldrig saa en Konge
saa kongelig ud.

Der er Solskin om Tind.
Det er Tid. For længe
søvndrukne vi drev
paa Drømmenes Ting.
Vaagn op, kække Mænd!
Til Arbejdsfærd
en lykkefulgt Konge
har kaldt sine tro.

Ogsaa med Hensyn til Tingstedet var Jónas Hallgrímsson enig med Tómas; i et Brev til Bjarni Thórarensen, der stod paa Fjölnismændenes Side, haaner han de anderledestænkende.

»I Gaar Aftes stod jeg igen, som for fire Aar siden, paa Tingsletten. Solen var ved at gaa ned under Almannagjás vestre Rand, fager, tindrende og luende, og det var mig, som al de gamle Grækeres eller Polens Folks Glans ilsomt forsvandt fra Jorden; saa vildede var mine Øjne. Derefter drev jeg hen til Lovbjærget; Præstens Faar var der alle endnu og laa og trykkede sig ned i Lyngen — det er sandt hvert Ord. Jeg kunde ikke faa mig selv til at tale paa dette Faareting, men længtes dog halvvejs derefter; det kunde dog tænkes, at Faarene vilde

forstaa mig. I det samme stod Djævelen paa den anden Side Flosagjá; han løftede et stort Bjærg i Vejret og kastede det ned i Svælget, holdt saa Ørene frem for at høre Bjærget synke. »Det falder, det falder,« sagde Fanden, »det kommer aldrig i Evighed op igen.« Paa Brinken vestenfor stod der en Hoben Folk; de havde Klaptræer paa ligesom Høveder og var tøjrede til Stene, ellers havde de listet sig bort og var stukket af fra Tingsletten. Djævelen gik nu hen til dem, hvor de stod og strakte Mule, og lukkede deres Hovedskaller op, men de mærkede det ikke. Saa tog han en Nævefuld ud af hvert Hoved og bekiggede den omhyggeligt. »Ørestene altsammen,« sagde Fanden, »og der er ikke mere end to i en Torsk.« Da jeg saa Mørkets Fyrste forbavses saa ovenud over den umaadelige Mængde Dumhed, blev jeg saa pinlig berørt, at jeg vendte mig bort og gav mig til at samle Mos paa Lavastenene. Salomon Drejer, Botanikeren, havde bedt mig skaffe sig noget af den Slags Mos.

Da det helt var blevet Aften, hørte jeg pludselig mange Slags Raab og en voldsom og underlig Larm, som naar mange knastørre Asenskæfter*) slaas mod hverandre. Jeg vendte mig om. Djævelen havde da løst hele Forsamlingen, og de løb alle raabende afsted, tænkte kun paa at komme bort og slog Hælene op imod Bagdelen. Men Larmen, som jeg hørte, kom fra Klaptræerne; de var nemlig Asenskæfter. Ingen vilde løse dem af sig; de agter at tage dem med paa Dommedag, sig til Retfærdiggørelse.« —

Men klarhjærnet trak Jón Sigurðsson atter Sagens

---

*) Asenskæfter (asnakjálkar) kaldes Knoglerne af slagtede Dyr. De gemmes og bruges til Brændsel. Her dobbelttydigt.

Linier op. Tómas Sæmundsson døde netop i disse Aar, men det er mod hans Tanker, han vender sig. Hans Ord havde haft Vægt.

Kongeordet havde ikke bygget en Port, der skulde være Indgang til de gamle, hæderfulde Dage; det var jo ikke Meningen, at Island skulde være Fristat igen. Man kunde være rolig for, at Kristian den ottende stadig vilde styre Landet. Det, der skulde oprettes, var en raadgivende Stænderforsamling.

Men selv om Island var blevet selvstændigt, vilde der ingen Mening være i at lægge den gamle Forfatning til Grund for den nye Stat. Den gamle Forfatning hvilede paa et Stormandsvælde. Men Island havde ikke mere mægtige Jordbesiddere og Rigmænd. Altsaa kunde man ikke give dem Magten, og forøvrigt vilde det vel ogsaa være rimeligt, at saa mange som muligt fik Andel deri.

Stormandsvælden havde ogsaa historisk dømt sig selv; den havde saaledes ikke engang været konsekvent: Godordene kunde jo deles og afhændes o. s. v., og Goderne havde i høj Grad melet deres egen Kage ved at vælte saa mange Byrder som muligt fra sig over paa de andre. Naar Island dengang betød noget, var det ikke Forfatningens Skyld, men de dygtige Mænds, Øen havde. I hvor høj Grad Egoismen havde været Stormændenes Drivfjeder, kunde man se af, at de ikke blev saa ivrige efter at ride til Tinge, da Island kom under Norges Konge — nu havde de nogen at staa til Regnskab, kunde ikke skalte og valte, som de vilde. —

Man maatte se Sagen, som den var. Der var ikke noget, der vilde blive Lov, fordi Islændernes Repræsentanter blev enige om, det skulde være det. Afgørelsen laa hos Kongen. For at det nye Alting skulde faa nogen

Betydning, maatte det fremfor alt stringent kunne begrunde og bevise sine Meninger — det var den første Betingelse for, at der skulde blive taget Hensyn til dem. Derfor vilde det ikke være nok for en Tingmand at høre paa de andre, stemme som en af dem og lade Vorherre om Resten. Der vilde blive krævet Arbejde af ham.

Og Reykjavík var Stedet, hvor Altinget skulde holdes. Overhovedet var der intet, der bedre viste, hvor langt man var kommet fra Forfædrenes sande Aand end dette, at man vilde efterabe dem. Datidens Islændere var gaaet deres egne Veje; de var ikke blevet berømte af Tingsletten, men Tingsletten af dem.

Det var rigtigt, at Reykjavík ikke var, hvad den burde være, men saa maatte man se at gøre den dertil. Den var en halvdansk By, men man fik ikke gjort den mere islandsk ved at holde sig borte fra den. Tværtimod! Jo flere hjemlige Institutioner den kunde blive Sæde for, des bedre vilde dens Præg blive. Tómas Sæmundsson havde jo selv i sin Tid indrømmet, at Magnús Stephensen havde handlet rigtigt ved at faa Altingets Rester flyttet ind til Hovedstaden. Skulde man nu maaske flytte den dømmende Myndighed tilbage igen og atter komme ind paa den gamle Historie: at vente Aar og Dag paa en Kendelse og faa partiske Dommere?

Man opnaaede overhovedet intetsomhelst ved at tage Fortiden til Mønster. Blev man maaske Njáll ved at klæde sig som Njáll? Var det nok at iføre sig en Dragt som Gunnars og tage en Spydøkse i Haanden for at blive som Gunnar? Mon nogen vilde tro, man var Snorre Gode, hvis man genopbyggede Snorreboden og gik i Oldtidsskrud og kaldte sig Snorre? Dersom det skulde være Islændernes Bestemmelse at vise Nutidens Mennesker, hvorledes

man havde levet i gamle Dage, vilde det være bedre, om de alle trak i gamle Kjortler og rejste ned til København og blev udstillede paa Kristiansborg blandt Oldsagerne, for at Turister og Videnskabmænd kunde faa Lejlighed til at se dem hver Fredag mellem de andre Fortidslevninger, der opbevaredes der. At holde et helt Land som Kuriositetssamling var baade ret dyrt og urimeligt. —

England! havde Tómas sagt; det kunde ikke nytte at tale om England. Det var ikke blevet stort og mægtigt paa Grund af sine Parykker.

Det var ogsaa noget Snak, at Reykjavík laa i en Udkant af Landet. Tómas Sæmundsson havde jo selv ment, at man med Lethed kunde hente de Bøger, Dokumenter etc., man behøvede, derinde. Og kunde man holde ud at ride til Tingsletterne, kunde man ogsaa nok overkomme det sidste, lille Stykke.

At Bønderne ikke vilde befinde sig godt i Byen, var rigtigt nok. Det var sikkert, at det ofte var et meget sørgeligt Syn at se en Bonde sammen med Købmænd eller andre fine Folk. Men sandsynligvis vilde Forholdet ikke blive bedre paa Tingsletterne; man havde dog endnu aldrig hørt, at disse havde den Egenskab at indgyde Folk Frimodighed. Og mere bange end Romerne havde været for Pyrrhus's Elefanter kunde Bønderne dog næppe blive for Byboerne; naar de først fik vænnet sig til at se paa de fine Folk, vilde det frygtelige nok gaa af.

Og hvad Klædedragt og Levemaade angik, var der i Længden ingen, der vilde tage Forargelse af Bønderne. I Roskilde, Kristiania og Stockholm kunde disse udmærket færdes mellem andre Mennesker. —

Vægtskaalen sank mere og mere til Fordel for Jón Sigurðsson.

XVII.

Den 14. Juli 1841 red Jónas Hallgrímsson paa sin hvide Balder hen over den Lava, som i Urtiden var strømmet ud fra Vulkanen Skjaldbreiður. Med sig havde han to Vejvisere og nogle Heste, der bar hans Udrustning og Instrumenter. Han vilde undersøge Egnen og derefter drage udenom Bjærget og overnatte i Brunnar. Da det led ud paa Dagen, opdagede han, idet han kastede Blikket ud over Lavaen, mod Øst en Forhøjning, der saa ham ud til at være et Bikrater. Han vilde gerne vide, om det virkelig var Tilfældet og styrede brat derhenimod, idet han lod Hesten rende alt hvad den kunde. Først da han havde set, hvad han vilde, og var kommet til det Resultat, at et Bikrater var Forhøjningen i hvert Tilfælde ikke, saa han sig om efter sine Ledsagere. Men de var sporløst forsvundne, ikke til at øjne og ikke til at raabe op. Og nu stod han der, uden Teltsager, uden Overtøj, uden Madvarer. Men alligevel kunde han ikke faa sig til at ride bort, Stedets Mærkværdigheder fængslede ham for stærkt, og han løb an paa, at han nok vilde træffe sine Folk i Brunnar. Som han nu med Naturforskerens Øje ser hen over de stivnede Lavastrømme, gaar det op for ham, hvilken Rolle Udbruddene fra Skjaldbreiður havde spillet; de havde ført til Tingvallasøens Dannelse: det skyldtes dem, at Almannagjá var til. Først da han i Aanden ganske klart havde set, hvorledes alt var gaaet til, red han bort. Ud paa Natten naaede han Brunnar, men hans Folk var ikke der. Han maatte da nøjes med det vaade Græs til Seng og den aabne Himmel til Tag. Og medens han laa der og ventede paa at falde i Søvn

— Sindet kunde ikke komme til Ro — formede han det følgende Digt.

XVIII.

Fjældet Skjoldbred.

Hvidt i Sneflorssløret skinner
Fjældet, alle Fjældes Fjæld.
Blaat gennem brede Heder rinder
frem derfra et Lavavæld.
Alt forlængst har nu den vrede
Ildgud her sin Støbning endt.
Ej for intet, buletbrede
Skrækkens Skjold, dit Navn er kendt.

Hen mod det stolte Fjæld jeg rider.
Det har Morgensol om Tind.
Stier, Dale, Højes Sider
rødmer i dens muntre Skin.
Ret i Nord det rejser Nakken —
rappere hamrer Hovens Smæld.
Hist ligger Lambahlíðabakken
og lidt mer sønder Hlöðufell.

Glad jeg lader Balder rende;
Ildfloden bredes, stiv og stor.
Naar i fordums Tid er denne
Lava vældet over Jord?
Da har intet Dyr der været,
som paa Islands Jordbund tren.

Ingen Mand har skuet Sværet
under denne Strøm af Sten.

Jøkelen rysted, Flammerne svulmed,
dybt under Jorden Tordnen skjalv.
Hele Himlen syntes mulmet,
ej en Stjerne paa dens Hvalv.
Tæt som Myg og tæt som Regnen
fløj der rundt et Gnistespild,
mørke Skygger skjulte Egnen,
dundrende spyed Kløften Ild.

Brusende røde Strømme brager,
over dem blaagraa Røg der drev,
Skov og Stub de med sig tager,
Skræntens Rønstod med de rev.
Hver en Blomst saa vide, hvilken
Lød den bar, blev askegraa,
sænked sygt mod Jorden Stilken —
ikkun Himlens Gud det saa.

Vandene, som i snævre Passer,
før mellem Fjælde frem sig tvang,
skælver, dækt af mørke Masser,
jages frem under Hulers Hang.
Men hvor Ilden Strømmen standsed,
ned de styrted med et Spring,
blev en Sø, vor største, kranset
af det brede Land omkring.

Trygt sig Hrøjnets Bue breder,
lettet sover Landet ind.

Over Høje, over Heder
lyner Nattens Funkespind.
Men omsider Hrøjnet drøner,
synker i Dybet med et Brag;
langt under Himlen hen det døner —
nu er der Bund af mørke Lag.

Vældebygt hint Bjærg*) end glæder,
mindehelligt, sent vor Slægt.
Bred**) paa de bundne Luer træder,
tungt af sneblaa Drivers Vægt.
Græsset vokser grønt og stille,
der hvor fordum Gløder flød.
Bjærg til Skærm og Dyb til Pille
Sletten***) har — den staar for Stød.

Hvem har denne Daad bedrevet?
Ingen Borg blev bygt saa vel.
Baal, der størknede, er blevet
frie Mænd et Bjærgkastel.
Det har Herrens Haand den svare.
Ja, mit Barn, den Haand er stærk!
Iblandt alle mægted bare
Gud og Ild det Underværk.

Højt der staar et Klippegærde
op fra Hrafnagjá mod Øst;
vest for Bjærget mere svære
Mure værner trygt og trøst.
Grant jeg ser, hvi Geitskór vilde
saa vort dyre Ting ha' gemt.

*) Lovbjærget. **) Skjoldbred. ***) Tingsletten.

End staar Folkets Vej, den gilde,
Almannagjáen, aldrig glemt.

Hedeboer! Følg gennem denne
Ørk af Sten jer glade Gæst —
kommer uden Følgesvende
over Hrøjn med Hund og Hest.
Mangt skal nu der tænkes over!
Herligt her er paa dette Sted.
Ene og ude glad jeg sover;
ingen Trold gør mig Fortræd.

XIX.

Ogsaa dette Digt er da et Tidsdigt; hvad der bebevægede Sindene, spejler sig deri. Men det er ikke som »Island« og »Gunnarsholm« »aus der Zeitnoth hervorgegangen«; det er undfanget i Naturforskertrang og født af en snævrere personlig Stemning.

Og i al Fald i nordisk Litteratur turde det være enestaaende, fordi det er frembragt under et sjældent Sammenstød af Omstændigheder, og fordi den Mand, der skabte det, var i Besiddelse af Evner, der her virkede paa en saadan Maade, at de støttede hinanden, medens de ellers plejer at virke adskilte.

Ti »Fjældet Skjoldbred« fortæller en videnskabelig Opdagelse, men er Poesi. Dette er det blevet ved, at det ikke giver Beviser, men et Resultat, og dette Re-

sultat fremsættes ikke som et Facit, men gennem en Række levende Enere; der tales ikke til Forstanden, men til Sanserne.

Naar Jónas Hallgrímsson har kunnet gøre Videnskab til Poesi, er Grunden den, at den Stemning, der bærer ham, er Forskerglæde, Forskerlykke. Digtet er som det Hurra, der udstødes, naar et Maal endelig er naaet og Anstrengelserne i samme Nu er glemt. Det er denne gode Stund, der er holdt fast, en af de faa, hvori man synes, man kan alt — da Musklerne endnu er spændte, skønt der ingen Brug er for dem, og derfor giver en en Følelse af Overskud af Kraft — da Sindet endnu er fyldt af Syner, skønt Synerne allerede er blevet til Virkelighed — da forstyrrende Fremtidstanker højst er en lille hvid Sky paa en klar Himmel. —

Ogsaa i Jónas Hallgrímssons Produktion er »Fjældet Skjoldbred« enestaaende; fra nu af gaar hans Poesi i nye Retninger. Tiden vedbliver ganske vist at spejle sig i den; han bliver Polemiker; men Tidsdigtene er ikke mere hans betydeligste Frembringelser.

XX.

Inden Rejsen blev forbi, havde Jónas lært Island saa godt at kende, som ingen havde kendt det siden Eggert Ólafssons Dage. Disse Aar havde bragt ham adskillig Glæde — bl. a. havde han gjort flere Opdagelser — men han havde ogsaa haft megen Sorg. Stærkt Indtryk gjorde det paa ham, at Tómas Sæmundsson og Bjarni Thóraren-

sen døde. Og Rejselivet tog stærkt paa hans Kræfter. Sygdom havde flere Gange været ved at ødelægge baade hans ydre og indre Menneske. 1842 — det sidste Aar, han var paa Island — undersøgte han Østlandet. Den, der først i Trediverne havde set ham lapse sig i Reykjavík, skulde nu have ondt ved at kende ham igen; han var snavset og uordentlig, han var i lange Tider ikke af Klæderne og pintes af Saar over hele Kroppen. Læge gad han ikke søge, og for det meste maatte han overnatte i Telte. Tungsind blev hans stadige Følgesvend; for at holde Modet nogenlunde oppe, drak han. Først ud paa Høsten undte han sig Hvile; da var det ogsaa paa høje Tid. Nu lod han sig ogsaa tilse, og nogenlunde restitueret kunde han vende tilbage til København.

XXI.

Jónas Hallgrímsson saa aldrig Island mere, og det Minde, han efterlod sig hos sine Landsmænd deroppe, var af en noget forskellig Art.

I Reykjavík, hvor han havde tilbragt Vintrene, var han ikke godt lidt. Borgerne var smaasnobbede og »dannede« — og Jónas kunde ikke regnes med til »Selskabet«, hvilket var slemt — og han kunde have hørt til, hvilket var værre. Ti lige saa godt som saa mangen anden kunde han nu have været Præst. Der var en Kjole at faa for enhver, der havde gennemgaaet Skolen paa Bessastaðir. Men han havde villet være stor og var rejst til København. Det havde han dog nok ikke faaet noget ud

af — for hvor var hans Eksamensbevis? Nej! han hørte vel ogsaa til dem, der, naar de først var kommet ud, gav sig til at solde og siden vendte halvt havarerede hjem. Den Slags Folk omgikkes man ikke; man vilde dog vise, at man kendte Tonen.

Almuesfolk derimod havde nærmest haft Respekt for ham. De snakkede om ham Mand og Mand imellem, hvor han kom frem, men klog paa ham kunde de ikke blive. De vidste nok, at han var Naturforsker, men de vidste ikke, hvad en Naturforsker var. De fleste mente, det var saadan en Slags Troldmand. Gamle Kærlinger fortalte, at han kunde mere end sit Fadervor, og der gik adskillige Historier om, hvordan han kunde hekse.

Men rundt omkring var der fra alle Lag enkelte, som havde lært ham nærmere at kende; det var Folk, som af sig selv var gaaet ham paa Klingen, og som havde set den lyne. Tit og ofte havde han maattet udkæmpe en Disput med en eller anden, der havde et Horn i Siden paa ham paa Grund af hans litterære Virksomhed. Han var jo Medudgiver af »Fjölnir«, og dette Tidsskrift var ikke saa faa Steder ilde set, fordi det havde rokket ved meget, som man nu engang ikke kunde lide, der blev rørt ved. Selv noget saa helligt som den overleverede Retskrivning havde det søgt at reformere. Endvidere vidste man om Jónas specielt, at han havde medtaget den yndede Sigurður Breiðfjörð slemt. Og nu vilde man dog nok prøve, hvad denne kritiske Fyr duede til, mens man havde ham paa nært Hold. Men disse Mennesker havde faaet Indtryk af, at de stod overfor en Person, der var varm for sin Sag og forstod at forsvare den. Der var endogsaa dem, der huskede, at han ikke veg tilbage for at ryste

sin Modstander ordentlig igennem, naar andre Argumenter ikke hjalp.

Og hans Sange lød trindt over Landet. Sommeren 1841 havde han truffet Bjarni Thórarensen i Reykjavík, og denne havde sagt til ham: »Naar jeg dør, vil du være vor eneste Folkedigter, Jónas.« Og Bjarni havde Ret. Selv paa Steder, hvor man ikke skulde vente det, var Jónas anerkendt — endogsaa Niels Kraftskjald roste ham. Denne — en Rimsmed, der nærede ikke ringe Tanker om sig selv, og som ogsaa havde sine Beundrere, stod engang og snakkede med nogle Hjemmeskoleknøse. En af dem, der havde Lyst til at høre Nielses Mening om Jónas, sagde: »Den Jónas Hallgrímsson er dog en Knop.« Fyren har formodentlig ventet at blive modsagt, men Niels skød Øjenbrynene i Vejret og sagde: »Han er mere end det, han er Skjald, den Kæltring, og I kan være vis paa, at hvis han havde haft saadan en Læsning, som jeg har haft, saa vilde han ikke stikke stort op for mig.«

XXII.

Da Jónas Hallgrímsson kom tilbage fra Island, var han karskere, end han længe havde været, og hans Skæbne havde nu faaet Raad til at skænke ham et lykkeligt Aar.

Det tilbragte han i Sorø.

Steenstrup, som var Lektor ved Akademiet, havde inviteret ham derned, og nu gik de og hjalp hinanden med deres Arbejder.

Stedet tiltalte Jónas ved sin Skønhed, men det laa ham for lavt, og Luften fandt han trykkende og taaget, Byen selv syntes han ikke rigtig om — Aanden var for smaakøbstadsagtig.

Undertiden kom da ogsaa det gamle Tungsind over ham, og han følte nu og da Savn, større og mindre — efter Livet blandt Kammeraterne i København, efter atter at smage islandske Ryper. Men i det hele befandt han sig som Blommen i et Æg; hans Liv kom i regelmæssig Gænge, og han fik meget udrettet.

Der fuldendte han Bogen om de islandske Vulkaner, og han tumlede meget med Islandsbeskrivelsen, men han kunde ingen rigtig Skik faa paa den — Materialet var for overvældende.

Naar hans Hjærne skulde hvile, spadserede han i Omegnen, red eller kørte sig en Tur, eller roede ud paa Søen med sine Bekendtes Damer.

Eller han slog et Slag ned ad Sorø lange Gade, der vrimlede af Berømtheder, mange lokale og færre landskendte, og smuttede ind til Hauch. Eller han gik gennem Klosterporten op mod Akademiet og besøgte Ingemann.

I Hauch havde han fundet »den allerelskeligste Mand«, og fra første Færd havde han set, han var højtbegavet. Ingemann var, syntes han, en stor Skælmsmester.

Begge Steder var han hjærtelig velkommen.

Men sad han saa og hørte paa Hauch, kom denne gerne saadan op, at han ikke kunde give sig Tid til at faa alle Ordene med, og saa stønnede han under Talen som en mødig Hest. — Og sad han hos Ingemann, snakkede denne saa hurtigt og kørte alting mellem hinanden, saa at det næppe var muligt at følge ham.

Jónas morede sig. og naar han gik, kunde han se begge Digterne for sig: Hauch høj og smalbygget, noget forvokset, sorthaaret, med et mørkt og sydlandsk Ansigt, paa een Gang smuk og styg, med en mægtig stor Næse og gode Overtænder og med store, udstaaende Øjne — Ingemann kort og stumpet, med langt purret Haar, der havde været lyst, men nu var ved at graane, et bredt Ansigt, en flad, lige, lille Næse, stor Pande, smaa, graa, livlige og klare Øjne.

Ogsaa for hans Digtning faar Opholdet i Sorø Betydning: Ene mellem fremmede, kun nu og da underrettet om, hvad der foregaar mellem Landsmændene, begynder han, henvist til sig selv, at spille paa Mindets Streng. Snart dvæler han i Tanken paa et Yndlingssted og skriver

Sangen om Dalen.

Løvetandsskraaning! Liflige Jord!
Grønne Li med Blaabærsteder!
Sivende Sumphul! Kæruldsflor!
Løvetandsskraaning! Kløverjord!
Er jeg hos Eder, er jeg, hvor
helst jeg ler og helst jeg græder.
Løvetandsskraaning! Liflige Jord!
Grønne Li med Blaabærsteder!

Kløftbeboer! Gamle Fos!
Du, min Slugt, blandt trange Klipper!
Dyb med Mos i finest Flos!
Kløftbeboer, hvide Fos!
Der var Venskab mellem os,
aldrig vi hinanden slipper.

Kløftbeboer, gamle Fos!
Du, min Slugt, blandt trange Klipper!

Springske Bæk, saa blaa og skær!
Lave Aa med fagre Bredder!
Milde Vinde, Solskinsvejr!
Springske Bæk, saa skøn og skær!
I er dejligst, skønt der her
er saa skønt paa alle Ledder:
Springske Bæk, saa blaa og skær!
Lave Aa med fagre Bredder!

Spidse Fjælde, himmelblaa!
Klipperækker! Hvide Tinder!
Se paa Sletten Høet staa,
spidse Fjælde, hvide, blaa!
Pas, I hellighøje, paa,
ingen Storme Dalen finder!
Spidse Bjærge, himmelblaa!
Klipperækker! Hvide Tinder!

Lykkedal, min Kærlighed!
Glans paa dig skal Solen gyde,
tidligt oppe, sildigt ned,
Lykkedal, al Dejlighed!
Unge Glæde, gamle Fred,
alt det bedste kan du byde.
Lykkedal, min Kærlighed!
Glans paa dig skal Solen gyde.

Snart maner han smilende sin gamle Kærlighed frem igen, hende, han ogsaa mindedes paa sin Rejse, hende,

der var »slank om Liv og Ankel«, nu for en Stund glemmende, at hun ikke mere er hans.

Hils fra mig!

Det aander mildt fra Sydens varme Lande,
og alle Bølger op mod Island higer,
den skønne Ø, der højt af Havet stiger,
mit Fødeland, med Lier og med Strande.

O, hils ved Høj og Sund fra mig og siger:
»Guds Fred! God Dag!« til alt med venlig Stemme.
Kys, Bølger, blidt hver Baad, der fisker, hjemme!
Klap Kinden, Vind, paa alle kønne Piger!

Velkomne Vaarbud! Flinke Fugl, hvis Fjer
blinker og svinder sporløst i det høje,
hils, naar med Sang din Sommerdal du naar,

især et Englebarn — hvis du det ser —
med Hue paa, rød Kvast og saa i Trøje.
Det er — min lille Drossel, du forstaar.

Fra samme Tid er sikkert ogsaa Digtet

Fiskere.

I.

Der sejles ud.

Blæsten rusker, rask vi
ror, som tit vi gjorde.
Køligt der er under Kølen,
Kammene slaar mod Aaren.

Dagen tøver, Taager
troner om Jøklens Krone.
Puderne ligger og lukker
lunt om hende derinde.

Mor sad trist. Hun misted
Manden, hun fik, paa Vandet.
Køligt der er under Kølen,
Kammene slaar mod Aaren.
Trende vi var, men tvende
tar ej mer paa Farten.
Blæsten rusker, rask vi
ror, som tit vi gjorde.

Trods at Søen truer,
trækker kækt vor Snække
end vi over Sandet
ud til Tur fra Skuret.
Hidtil velbeholden
har min Lod fra Baadens
store Stavn jeg baaret
stolt til dem derhjemme.

Gør vi vort, saa gaar det
engang endnu. Ej bange.
Puderne ligger og lukker
lunt om hende derinde.
End er det Nat, skønt Natten
nu maa fly for Gryet.
Dagen tøver. Taager
troner om Jøklens Krone.

Blæse med, om Bladet
blinker i Ild i vilde
Bølgers Fjed, og Fraade
fyger, hvor det stryger.
Ud fra Strand vi stred os
støt, og Baaden aad sig
villigt Vej i det kolde
Vand. — Her skal vi være.

II.
Der fiskes.

Nu er Ankret gemt paa Bunden,
og vi ligger her, og Grunden
gimper med os, og Baaden slaar.
Plump! Nu faar vi se om nogen
Mund har Mod til at kysse Krogen
nede ved Tangen, hvor Torsken gaar.

Nu er der Bid paa den Bagbords Side.
Band ikke, Mand, men skynd dig at smide
Skrællingen der i Vandet igen. —
Op fra Tangen en Torsk jeg trækker.
Ja, man er færdig, naar man smækker
Kæberne i om en Krog, min Ven!

Herre, hjælp og hiv! Bevares!
Alle Fjælde øster klares,
snart har vi Sol paa det hele Vand.
Det gaar ej an, du sidder og dasker,
nede i Dybet vor Davre pjasker —
Der skal, minsandten, mer til, Mand.

Hvad er det? Nu har jeg mare
aldrig set saa stor en Skare
under vor Baad som just i Dag.
Skønt de gamle ser, vi snapper
Sønnerne, tosser de til og napper —
men den Slags Slik er en farlig Sag.

Ork, de bider og de bider.
Var det dog saadan alle Tider,
mens der er Folk, der skal ud at ro.
Baaden har, hvad den kan bære,
vi har mer, end vi kan tære —
Hav, nu skal du ha' Tak, min Tro.

III.
Der sejles hjem.

Rejs vor Mast! Nu rask mod Kysten!
Roret har jeg. Naar nu bare
alt maa være godt paa Gaarden.
Gid man snart kunde se det lide.
Spred vort Sejl! Saa kan Søen bedre
se, hvem det er — man blev da færdig.
Kors, hvor tilpas det kommer en gammel
Knøs at sejle hjem til Tøsen.

Ude hun ser i Angst og Glæde
efter vort Sejl, hvis ej jeg fejler,
ser os vippe paa Vandbjærgstoppen,
ved saa, Dybet truer nede —
søger længe, sukker bange,
ser saa væk og klapper to kække,

sunde Kinder, kysser og presser
Knægten — ham vi fik os sammen.

Hold paa de Tov! Hold haardt nu, alle!,
Havde ej nær — Halløj! nu skær den —
havde ej nær de Satans Snore
slidt sig los — de Kast da osse.
Nu gaar det bedre an, nu bener
Baaden gennem den hvide Fraade.
Kors, hvor tilpas det kommer en gammel
Knøs at flyve hjem til Tøsen.

Sejlet ned, for nu har vi sejlet
nok, min Tro, som før vi roed.
Træk saa Baaden til med Dækket!
Tag saa og drej med hele Grejen!
Vel vi staar her hver. Ja, Ære
være den, der lar Baade bære
ind i Skuret efter Turen
og saa store Fisk fra Borde.

Men ogsaa Sorøidyllen fik Ende. Steenstrup skulde rejse, og Jónas tog ind til København. Det var Meningen, at han snart skulde være vendt tilbage til den lille By, men det Snart kom aldrig.

1843 var det blevet bestemt, at Altinget skulde holdes i Reykjavík. Jónas glemte aldrig Jón Sigurðsson, hvem han forøvrigt satte højt, hans Arbejde for denne Sag. Da han 1844 kom tilbage til Hovedstaden, var der meget Liv blandt Islænderne. Jón Sigurðsson havde faaet iværksat, at der holdtes maanedlige Møder, hvor Sager af almen Interesse blev drøftede. En saadan var Skolesagen. Jónas

Hallgrímsson, der igen var begyndt at tumle med Islandsbeskrivelsen, faar nye Fremtidsplaner, han vilde se at blive Lærer i Naturhistorie i Reykjavik, naar Skolen blev flyttet dertil.

Men hans Energi var brudt. Sygdom og Træthed meldte sig atter, Mismodet voksede frem paany, og han følte sig mere og mere ensom:

Ingen begræder en islandsk Mand,
der ligger og dør i sin Hule.
Er han kreperet, kysse han kan
Jorden i sin Kule.

Islandsbeskrivelsen vilde ikke gaa, Derfor digtede han eller drak. Bittert betragtede han begge Dele som et Slægtsonde. Han siger om sine Bedstefædre:

En var Digter, en var Dranker —
jeg har arvet hvers Skavanker.

Hans Poesi faar mere og mere Jeget til Centrum, hans Fortvivlelse bryder atter og atter frem:

Jeg er en laaddenbenet Rype,
gode Gunna, pluk mig kun,

hedder det — vel med Hentydning til det noget tidligere Digt

Udskuddet.

Ene, uden at vide
selv hvorhen det bær,
kæmper i Hungerkvide,
hvid med laadne Tæ'r,

en Rype sig opad, smyger
hjemløs blandt stigende Klipper,
hvor ingen Skorsten ryger
og Vejret rusker dens Ribber.

Falken er ude at jage.
Glubsk og vingebred
bruser den frem og tilbage,
den fjedrede Ulv er vred.
Hurtigt deroppe fraoven
ad en Li dens Blikke glider:
Et Faar staar kold om Kloven,
skraber i Sneen og bider.

Rypen slaar ned i Lyngen
— det er dog bedst at se —
skyder sig ind i Dyngen,
Kloven kaster af Sne.
Hvidere end de hvide
Fnug den samler den Æde,
Faaret har spildt — og med blide
Pip den takker af Glæde.

Hungrig Falken haster
nedad i glubende Sving —
som et Agn, man kaster,
slynges i Ring paa Ring
rundt i den svungne Snøre.
Faaret er ved at bide.
Flyv, mens det lader sig gøre,
Rype, du lille hvide!

Det blev Hund efter Haren —
en Byge skygger dem til.
Rypen er ilde faren,
ved, dens Liv staar paa Spil.
Som en Pil efter Smældet
flyver for fjærnt at svinde,
buser den ned fra Fjældet,
et Skjul et Sted at finde.

Trættet, bag Gæsterudens
Skærm den tryg sig tror.
Ind, i Menneskegudens
Navn, den fredløs for.
Hundene knurred ved Suset,
det gurgled i Falkebrystet.
I Skødet paa Konen i Huset
i Dalen laa Rypen og rysted.

Før af Dødsensangsten
til sig selv den kom,
vrider, glad ved Fangsten,
husligt dens Hals hun om,
plukker straks Fuglen i Skødet,
tænder Ild under Gryden og priser
sin Skaber, mens hun Kødet
af den magre Benrad spiser.

Undertiden skriver han satiriske Vers, som viser, at han ikke har glemt Verden; men det er, som Selvfølelsen i ham er brudt. At han dog har udført et Arbejde, vejer intet for ham. Hans Liv synes ham, som i de tungsindige Dage paa den anden Islandsfærd, forfejlet. Hans Tanker

søger igen tilbage til Vendepunktet i hans Liv, Reykjavíktiden, og de begynder at kredse om det samme, som de dengang kredsede om, Pigen med den røde Kvast; men Afstanden er nu bleven uendelig:

Maatte du leve i Lys og Glans,
saa intet mørkt du øjned.
Fortrykt og fattig udenlands
digter jeg Solhvervsdøgnet.

Solen bringer Sommer i By,
drager mod Nord tilbage.
Kunde jeg elske dig paany,
ung i unge Dage.

Kun eet Haab havde han endnu, Døden, og han forstaar, at det bærer derhenimod. »Ved Rejsens Ende« kalder han et af sine sidste Digte. Det er en vemodig Afskedshilsen til hende, han havde haft kær, en Genoplevelse af milde Dage, en henaandet Drøm om et Hinsides:

Elskovsstjærnen
oppe under Hraundrangi
skjules af Nattens Sky.
Den lo paa Himlen;
nu længes og sørger
en Svend i den dybe Dal.

Jeg ved, hvor mit Haab
og min hele Verden
gløded af Guddomsglød.

Jeg bryder Sindets Lænker;
med Legem og Hu
flyver jeg frem mod din Favn.

Jeg synker og jeg ser
i din Sjæl dig ind;
det er dit Liv, jeg lever.
Hvert Aandedrag,
Gud under dig,
varmt i mig jeg mærker.

Vi plukkede paa Fjældet,
Pige, du og jeg,
Blomster langt oppe i Lien.
Jeg knyttede kønne
Buketter deraf
og skød dem hen paa dit Skød.

Du kransed mit Hoved
med Kroner af lyseblaa
dejligtduftende Urter,
bandt en og to,
fandt alle bedst,
og atter du rev dem af.

Vi lo paa Heden,
Himlen klarnede
fager ved Fjældenes Bryn.
Alting syntes mig
øde og tomt
uden det Liv, vi leved.

Men Blomsternes gode Alfer
græd da i Kløften,
de vidste, at vi skulde skilles.
Vi tænkte, det var Dugg,
og Draaberne de kolde
kyssed vi af Kronernes Kors.

Jeg holdt dig, da du red
i den rivende Strøm,
og følte da tilfulde:
Den Blomst i Knop
bar og skærmed jeg
gerne, saa længe jeg leved.

Jeg redte dit Guldhaar
ved Galtará
saa læmpeligt med Liste.
Blomsterlæberne smilte,
Blikkets Stjærner glimted,
Kinden blev et blussende Blod.

Det var fagert at følges,
men fjærnt er du nu
fra Svenden i den dybe Dal.
Elskovsstjærnen
oppe under Hraundrangi
skinner bagved en Sky.

Himmelrummet skiller
de høje Kloder,
Ærts skiller Æg og Ryg;
men Aander, som elsker
hinanden, faar
Evigheden aldrig skilt. —

Og Rejsen var nær sin Ende. Da han en Aften kom hjem til sin Bopæl i St. Pedersstræde og vilde gaa op ad Trappen, snublede han og brækkede Benet over Ankelen. Han gjorde dog ingen Anskrig, men fik selv slæbt sig op

paa sin tredie Sal og blev liggende der til om Morgenen. Det vilde ingen Nytte have været til, sagde han, at ulejlige Folk, for han kunde ikke leve alligevel. Han blev bragt til Frederiks Hospital. Rolig og taalmodig bar han sine Smerter — laa og læste i en Bog, mens han blev forbundet. Bruddet var saa slemt, at Benet stod ud. Paa den fjerde Dag gik der Koldbrand i Saaret. Lægen saa det om Aftenen, men vilde vente til næste Morgen med at sætte Foden af. Jónas vidste, hvad der forestod, men lod som intet — bad blot om, at Lyset ved hans Seng maatte blive ved at brænde. Saa tog han Marryats Jakob Ærlig og læste hele Natten i den. Ud paa Morgenstunden bad han om Te og drak den, rolig som en rask. Men kort efter fik han et Anfald af Aandenød, hvorunder han døde.

Det var den 26. Maj 1845.

Han blev begravet paa Assistenskirkegaarden. Islændere bar ham, og de fleste af hans Landsmænd, der var i Byen, fulgte. Solen skinnede mildt paa hans Kiste og paa de stille Mænd.

XXIII.

Af den korte Tid, Jónas Hallgrímsson havde at leve i, blev den mindste anvendt til Digtning; men hans øvrige Arbejde fik Betydning ogsaa for den; Naturen blev levende for hans Øjne, og hans Forstaaelse af den gjorde ham til dens Skildrer.

Vil man have Svar paa, hvad Betydning hans

Poesi har, maa man spørge to Steder — paa Island og udenfor.

For Islands Vedkommende er alting klart; der kan man ikke komme uden om ham; han har en Plads i Litteraturhistorien. Hans Tidsdigte gjorde deres til at vække Befolkningen af dens Dvale, og han er den første islandske Digter, der virkelig har dyrket Landskabet.

Ogsaa i formel Henseende virkede han berigende. Terzinen og Sonetten er han den første, der overfører. Fra Chamiso laante han Faldet i »Sangen om Dalen«; i mange mindre Digte gynger han i Heinesk Takt. Desuden genopliver han gamle islandske Versemaal — leger med dem, som om de ingen Vanskeligheder frembød; den stride Drapa, som knitrende af Kenninger slyngedes om Billeder af Spydslag og Sværdkampe, bøjer sig villigt og naturligt efter det moderne Indhold.

Selv har han intet Versemaal skabt, men han gav sit Sprog Vellyd.

Dog — ikke alene i Litteraturhistorien har han Plads, men ogsaa i Folkets Bevidsthed; hans sproglige Ynde har baaret de bedste af hans Digte uskadte gennem Tiderne; hans sikre Gengivelse af islandsk Natur har intet Slid kunnet slette, og hans brændende Fædrelandskærlighed har varmet en senere Ungdoms Sind.

Men kan han betyde noget for fremmede?

Den ene Grundnerve i hans Digtning, hans Samfølelse med Sproget, vil selvfølgelig aldrig blotte sig helt for dem. Men nu de andre?

Den, der kan føle for et Folk i Rejsning, vil ikke gaa forgæves til ham. Og saa sandt som Island har haft sin egen, tunge Historie, har hans fædrelandske Digtning ogsaa faaet sit eget tunge Præg. Og den, der blot har

nogen Natursans, vil straks kunne fornemme, at han tilfører nyt Stof. En Mængde islandske Landskaber dukker, naar man læser ham, tydeligt frem for ens Blik. Hvor formaar han ikke at opfange Særpræg? Man kan f. Eks. sammenligne følgende Vers af nogle af hans Digte. I »Hornbjærg« skildrer han saaledes:

Det yderste Hornstrand kaldes
for Hornbjærg og Kopatjørn.
De ved det der vesterude:
Der ruger den hvide Ørn.

I Sommernætter, naar Solen
flakker rundt paa den Nordhavsflod,
og Taagen synker om Søen,
er Fuglen saa rød som Blod.

— — — — — — — — —

I »Drangø«:

— — — — — — — —

Drangø dukker af Dybet.
Over den larmes der højt
af skrigende Fugle og om den
af spyende Hvalers Sprøjt.

— — — — — — — —

Og i »Maanø«:

Jeg bryder mig ikke om Maanø,
endskønt der er morsomt nok.
Brændingen pisker paa Klippen
hist i den brølende Stok.

Og her fra Rederne ruller
Unger med Næb og Svans;

hvert Æg styrter ned og knuses —
hvis Kraft er som dette Vands?

— — — — — — — — — —

Dansk Poesi er af gode Grunde ikke meget fjældbesyngende; hvor det sker, famler den sig frem; der er ingen rigtig Fortrolighed mellem Digteren og hans Emne. Det hedder hos Drachmann:

Den nøgne Fugleklippe hist,
som svøber sig i Taageplaid,
som staar i Skotlands Farver klædt,
en vejrbidt Lods, en Alvorsmand, en krigersk Metodist —

Heri er der ikke megen Iagttagelse; man vilde ikke kunne kende denne Klippe efter Beskrivelsen. Det er ikke den, der gør Verset levende, men Digterens Stemning. Jónas er mere tryg paa Øjnene; han kan lade sine Fjælde virke, som de er.

Jeg taler her kun om det Blik, der har set, ikke om Strofernes Skønhed. —

Aarets Tider mælder sig ved forskellige Tegn i Danmark og paa Island. Danske og islandske Øjne ser ikke det samme, naar Efteraaret kommer. Hver Digter griber sit for at male det. Winther har:

Storken, den kloge Fugl,
forlængst var draget væk —

Kaalund:

Efteraarstiden nu kommer,
Svalerne samle sig —

men Jónas:

Hurtigt er Sommeren sygnet.
Jeg saa over Landet
den snehvide Svane paa Flugten
mod solfagre Strande.

Ingen vil tvivle om, at det er i fremmede Omgivelser, dette er set.

Saa sandt, som Island som Land har sin Originalitet, har Jónas laant den til sin skildrende Digtning.

Men betyder han noget i sig selv? Hvis man tager det fremmedartede bort, som Tid og Sted har givet ham, bliver der saa noget tilbage? Hvis han f. Eks. havde været dansk Kunster, vilde han saa have kunnet gøre sig gældende?

Ser man absolut paa hans Produktion, er det muligt, at han ikke vilde kunne drive det til mere end en lille Anerkendelse. Men Forholdet bliver anderledes, naar man betragter ham historisk.

Chr. Winther gaar jo for at være Naturens, specielt den sjællandske Naturs Sanger, men de Træk, hvormed han levendegør sine Landskaber, er ret almindelige, han holder sig til de store Træk: Græsmarker, Bøgeskove, Lærker, der kvidrer højt i Luft. Sammenligner man Winther med Rørdam, er der ingen Tvivl om, at den sidste har langt flere konkrete Enkeltheder til at levendegøre sine Landskaber med:

Hvert Gyvelris kendte jeg, ja hver Potentil —

denne sidste Plante skal man vist lede forgæves efter hos Winther.

Dermed skal det dog ikke være sagt, at Winther er Fuks.

Dersom Jónas Hallgrímsson var bleven Sjællands Sanger, vilde vi næppe have faaet et Digt som »Sjælland«, men vi vilde have faaet noget i Retning af, hvad Aakjær for Jyllands Vedkommende har givet i »Karup Aa« og i Vinterbilledet med Kragen.

Jónas havde nemlig et Blik for Enkelthedens Betydning, som dengang ikke var almindeligt i Danmark; hans »Skole« havde gjort ham til Iagttager, vænnet ham af med at nøjes med de almindelige Indtryk, lært ham at se Rigdomme paa det enkelte Sted.

Som Kritiker kunde han have faaet den Opgave at rydde Vej for H. C. Andersen.

»Lad Andersen være,« plejede Jónas at sige, naar han hørte, han blev angrebet.

Om sig selv mente han ikke stort:

»Skjald er jeg ej« — begynder han et af sine Digte.

Men Skjald var han dog — baaret af sit varme Hjærte og ledet af sine skønne, skarpe Øjne.